

Uluslararası Ceza Mahkemesi

Orçun Ulusoy

Uluslararası Ceza Mahkemesi

Orçun Ulusoy

İnsan Hakları Gündemi Derneği

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ DERNEĞİ

Bu kitap parayla satılamaz. İnsan haklarının yaygınlaştırılması amacıyla yapılan ve ticari olmayan etkinliklerde serbestçe kullanılabilir. Kitapta yer alan metinlerin yeniden basımı konusunda lütfen İnsan Hakları Gündemi Derneğine danışınız.

Birinci Baskı: İzmir, Haziran 2008

ISBN:978-9944-127-90-5

Baskı Ön Hazırlık

GÜNEY AJANS

Kıbrıs Şehitleri Caddesi No:98 K:7 35220 Alsancak-İzmir/TÜRKİYE

Tel:0.232.463 40 38 Faks:0.232.463 26 49

Baskı ve Cilt

Etki Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

1266 Sokak No:4/A Basmane-İzmir/TÜRKİYE

Tel:0.232.482 09 00 web: www.etkiyayin.com

Sertifika No: 0905-35-000649

Yazan: Orçun ULUSOY

Editör: Utku KILINÇ

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ DERNEĞİ

ANKARA

Güniz Sok. 38/8 06700 Kavaklıdere-Ankara/TÜRKİYE

Tel: 0312 428 06 10-11 Fax: 0312 428 06 13

E-mail: posta@rightsagenda.org

www.rightsagenda.org

İZMİR

859 Sok. No:4/605 Söğütlü İşh. Ahmetağa Mah. 35250 Konak-İzmir/TÜRKİYE

Tel: 0232 489 55 28 Faks: 0232 489 70 39

DİYARBAKIR

Lise Cad. 1. Sok. Güneş Plaza, Kat:3/9 Diyarbakır/TÜRKİYE

Tel:0412 228 79 42 Faks: 0412 228 79 36

Önsöz ve Teşekkürler

Uluslararası Ceza Mahkemesi insancıl hukuk kapsamındaki kimi suçları kovuşturan ve 20. yüzyılın sonlarında kurulup 21. yüzyılda uluslararası insancıl hukukun egemenliğine katkı yapan ilk uluslar-üstü mekanizmadır. Bu haliyle insanlığa karşı işlenen en ağır suçların faillerinin cezасız bırakılmaması yönünde büyük bir adımı temsil eden ve kuruluşundan bu yana 106 ülkenin yargı yetkisini tanıdığı Mahkeme, henüz ilk örneklerini gördüğümüz çalışmalarıyla, insan hakları hukuku açısından da yeni bir döneme işaret etmektedir.

Mahkemenin yargı yetkisine giren soykırım, insanlığa karşı suçlar ile savaş suçlarının yeryüzünde işlenmiş en ciddi suçlar olduğu ve bu suçların gerçekte dünyanın barış, güvenlik ve esenliğini tehdit eden eylemler olduğu, Roma Statüsü'nün Dibace bölümünde de ifade edilmektedir. Bundan on yıl önce böyle bir yapının kurulması ancak bir hayal iken, bugün mahkemenin çalıştığını görmek Uluslararası Ceza Hukuku ve İnsan Hakları Hukukunun ne kadar dinamik alanlar olduğunu da anlamamıza yardımcı olacaktır.

Türkiye farklı nedenlerle, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'ne taraf olmamıştır. Türkiye'nin Statü'yü onaylamasına karşı çıkan söylemler, çoğu zaman bu Mahkeme'nin işlev ve yetkilerinin doğru anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bu alandaki çalışmaların akademik düzeyde olması ve sivil toplum kuruluşları ile ilgili hükümet kurumlarının yararlanabileceği kaynakların bulunmaması, bu eksik ve zaman zaman yanlış bilgilenmelerin en önemli nedenlerindedir.

Elinizdeki kitap, bu alandaki açığın kapatılmasına katkıda bulunması ümidiyle hazırlanmıştır.

Sağladığı mali destekle bu kitabın hazırlanmasını mümkün kılan Hollanda Kraliyeti Ankara Büyükelçiliği'ne teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu vesileyle gerekli koordinasyonu sağlayan genel sekreterimiz **Hakan ATAMAN**'a, kitabın editörlüğünü üstlenen **Utku**

KILINÇ'a, kitabın hazırlık sürecinde desteğini esirgemeyen **Günel KURŞUN** ve **İbrahim ŞEN**'e, kitabı yayıma hazırlayan **Cengiz KARATAŞ**'a, projenin mali ve idari işlerinin koordinatörlüğünü üstlenen **Ayça ULUSELLER SALAN**'a ve Hacettepe Üniversitesi Öğretim Görevlisi **Levent KORKUT**'a minnettarlığımızı ifade etmek isteriz.

Kitabın, Türkiye'de hak temelli faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına ve ilgili hükümet kurumlarına bir nebze de olsa rehberlik etmesi dileğiyle...

Orhan Kemal CENGİZ
İnsan Hakları Gündemi Derneği Başkanı

İçindekiler

Önsöz ve Teşekkürler.....	4
1. Giriş.....	8
2. Mahkemenin Kuruluşu	11
2.1 Roma Konferansı'na giden yol.....	11
2.2 Roma Konferansı.....	15
2.3 Roma Konferansı'ndan günümüze.....	19
2.4 Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu.....	20
3. Roma Statüsü	22
3.1 Suçlar.....	22
3.1.1 Soykırım.....	22
3.1.2 İnsanlığa Karşı Suçlar.....	25
3.1.3 Savaş Suçları.....	26
3.1.4 Saldırı Suçu	28
3.2 Yetki.....	29
a) Zaman bakımından yetki.....	31
b) Yer bakımından yetki.....	32
c) Kişi bakımından yetki	33
Bilgi Kutusu 1: Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yapısı.....	34
3.3 Statünün kurduğu yapılar.....	35
3.3.1 Başkanlık.....	36
3.3.2 Daireler	37
3.3.2.1 Ön-Yargılama (Dava) Daireleri.....	37
3.3.2.2 Yargılama (Dava) Daireleri.....	39
3.3.2.3 İstinaf Dairesi.....	40
3.3.3 Yazı İşleri	41
3.3.4 Savcılık.....	42
3.3.5 Taraf Devletler Kurulu	43
Bilgi Kutusu 2: Uluslararası Ceza Mahkemesi Yargılama Süreci.....	45
3.4 Soruşturma, Yargılama ve Temyiz.....	46
a) Soruşturma.....	46
b) Yargılama	49
c) Temyiz	50
Bilgi Kutusu 3: Devam Eden Davalar.....	53
4. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Devam Eden Davalar.....	54
4.1 Demokratik Kongo Cumhuriyeti	54
4.2 Uganda	55

4.3 Darfur, Sudan	56
4.4 Orta Afrika Cumhuriyeti	58
4.5 Diğer dosyalar.....	58
Ek 1: Roma Statüsü'ne Taraf Devletler.....	60
Ek 2: Roma Statüsü; Suçlar	62
Kaynakça:.....	70

1. Giriş

Uluslararası Ceza Mahkemesi, insanlığa karşı işlenen en ağır suçların kovuşturulduğu, ilk kalıcı ve bağımsız uluslararası mahkemedir. Yargı alanına giren, soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçlarından dolayı şahısları, üst düzey devlet yetkilisi ya da asker olmalarına bakmaksızın, yargılayabilir. Böylesine büyük suçların sanıklarının, haklarına saygı gösterilerek fakat bir dokunulmazlık ardına saklanmalarına izin verilmeksizin kovuşturulması, neredeyse yüzyıllık bir çabanın sonucu ve bir "ütopya"nın gerçeğe dönüşmesidir¹.

1998 yılında Birleşmiş Milletlerin ev sahipliğinde gerçekleştirilen, Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Tam Yetkili Temsilciler Diplomatik Konferansı'nda kabul edilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, Birleşmiş Milletlerin kurulmasından bu yana, en yenilikçi ve heyecan verici gelişmelerden birisi olarak nitelenmiş² ve dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından, "... gelecek kuşaklara hediye edilen bir umut ve evrensel insan hakları ile hukukun üstünlüğüne doğru atılan dev bir adım" olarak tanımlanmıştır³.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin önemini anlayabilmek için, Mahkeme'nin yetki alanına giren suçlara bakmak yeterlidir. Soykırım suçu, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar, dünyanın hangi bölgesinde işlenirse işlensin, uluslararası toplumun tamamını ilgilendiren, uluslararası barış ve güvenliği tehdit edensuçlardır. Dolayısıyla bu suçların faillerinin cezасız kalması, sadece bir kesimin değil, tüm uluslararası toplumun ortak sorunudur.

Yukarıda da değinildiği gibi, Mahkeme bazı açılardan uluslararası hukuk alanında yenilikçi bir yapıya sahiptir. Mağdur ve

¹ Victims' Guide To The International Criminal Court; Pierre Hazan; Reporters Without Borders- Damocles Network; 2003; syf:7

² Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:20

³ Journalist's guide to the International Criminal Court ; Mike Crawley ; Institute for Media, Policy and Civil Society;2002; syf:1

tanıklara yönelik destek, Mahkeme'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kontrolünden uzak, bağımsız yapısı ve cinsel şiddetin bir savaş suçu olarak kabul edilmesi, söz konusu yenilikçi yaklaşımlardan birkaçıdır. Elbette bu yaklaşımlar, II. Dünya Savaşı'ndan bugüne dek kurulan geçici (ad hoc) uluslararası ceza mahkemelerinin ve gelişen insan hakları hukukunun bir sonucudur. Örneğin, cinsel şiddetin bir savaş suçu olarak kabulü, ilk kez Yugoslavya'da işlenen savaş suçları için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kurulan Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde⁴ gerçekleşmiştir. Yine Mahkeme'nin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin himayesi altında "bir alt organ" olarak kurulmaması, adil yargılanma hakkının temel bileşenlerinden olan, mahkemenin bağımsız ve tarafsız olması gerekliliğinin bir sonucudur.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin bir diğer önemli yanı ise, yargı yetkisine giren suçlar dolayısıyla bireylerin cezai sorumluluğunu kabul ederek, sadece gerçek kişileri soruşturmasıdır. Daha açık bir ifade ile, Uluslararası Ceza Mahkemesi, devlet, kurum ya da benzeri ulusal ya da uluslararası kuruluşları değil, gerçek kişileri yargılar. Bu kişi, mevkisi ve görevi ne olursa olsun Mahkeme önünde bir dokunulmazlığa sahip değildir ve 18 yaşından küçük olmadığı sürece yargılanabilir.

Bireylerin cezai sorumlulukları değerlendirilirken, Mahkeme'nin tamamlayıcılık ilkesi de gözününde bulundurulmalıdır. Bilindiği gibi, yargılama yetkisi, esas olarak devletlerin egemenlik hakkından kaynaklanmaktadır. Bir devlet, hükümler alanı dahilinde, bir fiili suç olarak niteleyerek, yasalarında istediği gibi düzenleyebilir ve kovuşturabilir. Bu suç basit bir hırsızlık olabileceği gibi, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı alanına giren suçlardan birisi de, yani soykırım, savaş suçu veya insanlığa karşı suç, olabilir. Devlet ve Uluslararası Ceza Mahkeme'sinin yargı yetkilerinin keşiştiği bu noktada, tamamlayıcılık ilkesi geçerli olacaktır.

Tamamlayıcılık ilkesi gereğince, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suç, yetkili devlette kovuşturma veya soruşturma konusu yapılmış ise, artık Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin, bu olay için

⁴ Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi; International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY). 22 Şubat 1993 tarihinde, Güvenlik Konseyi "SC Res. 808" sayılı kararı ile 'eski Yugoslavya topraklarında 1991'den beri işlenen ciddi insancıl hukuk ihlallerinden sorumlu kişileri' kovuşturmakla görevli bir mahkemenin kurulmasına karar vermiştir.

10 *Uluslararası Ceza Mahkemesi*

yargılama yetkisi söz konusu değildir. Dolayısıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi, öncelikle, suç kovuşturmaya yetkili devletin harekete geçmesini bekleyecektir. Ancak bu devlet, suç kovuşturmaya isteksiz ise veya böyle bir yargılama için yetersiz ise, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin, yetkisine giren suçlar için yargılama yapabileceği kabul edilir.

2. Mahkemenin Kuruluşu

2.1 Roma Konferansı'na giden yol

İnsanlığa karşı işlenen en ağır suçların yargılanacağı uluslararası bir ceza mahkemesi fikri, 19. ve 20. yüzyıllarda meydana gelen çatışmaların sonucudur⁵. Bilinen tarihin bu en kanlı zamanları, suçların "kazanılan zafer" oranında görmezden gelinmesine, adalet ve insanlık vicdanının ağır yaralar almasına tanık olmuştur. Birkaç istisna dışında, "galibin" inisiyatifine ya da hukukuna bırakılan yargılamalarda, suçlular, iktidara sahip olabildikleri ölçüde cezasız kalabilmişlerdir.

Yüz yıldan fazla bir süre önce, 1899'da Lahey'de, 19 Avrupa devletinin yanı sıra, Osmanlı Devleti, Japonya, Çin, Amerika Birleşik Devletleri gibi farklı kıtalardan gelen katılımlarla⁶ gerçekleşen Konferans ve sonucunda kabul edilen Sözleşme, savaş yasalarının uluslararası alanda ilk kez düzenlenmesi anlamına geliyordu. 1899 Sözleşmesi, savaş kuralları ve hukukunu düzenlemekle sınırlı kalmış⁷, çatışmalar sırasında sivil nüfusun korunmasına dair sınırlı hükümlere yer vermişti. 1907 yılında, yine Lahey'de düzenlenen konferansta ise, Sözleşme'ye eklenen yeni maddeler ile, "insanlığa karşı suçlar" kavramının temelleri atılmıştır⁸. 1913 Balkan Savaşları⁹ ve I. Dünya

⁵ Uluslararası bir ceza mahkemesi düşüncesi, ilk kez, Kızılhaç'ın kurucularından olan Gustave Moynier tarafından, 1874 yılında dile getirilmiştir.

⁶ Konferansa katılan devletler; Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa, Birleşik Krallık, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Karadağ, Hollanda, Portekiz, Romanya, Rusya, Sırbistan, İsveç ve Norveç (birlikte), İsviçre, Bulgaristan, A.B.D, Osmanlı Devleti, Meksika, Çin, Japonya, İran ve Siyam

⁷ Aspect Of Crimes Against Humanity and the International Criminal Court ; Peter T. Burns; International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 2007

⁸ 1907 Lahey Sözleşmesi IV.

⁹ *Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1914.

12 Uluslararası Ceza Mahkemesi

Savaşı'nın¹⁰ ardından, savaş suçlarını araştıran komisyonlar, bu sözleşmelerdeki savaş suçu tanımlarını esas almışlardır. Ancak bu sözleşmelerin hiçbirinde barış zamanında işlenebilecek olan insanlığa karşı suçlar tanımlanmamış ve muhtemel suçlular için bir kovuşturma öngörülmemiştir. Bu yargılamalar için II. Dünya Savaşı'nın sonuna, Nuremberg duruşmalarına dek beklemek gerecekti.

II. Dünya Savaşı sürerken, 13 Ocak 1942 tarihinde, müttefik devletler, Londra'da bir araya gelerek savaş suçlarının soruşturulması ve suçluların yargılanmasını amaçlayan St. James Deklarasyonu'nu yayınladılar. Müttefikler bu Deklarasyon ile ayrıca Birleşmiş Milletler Savaş Suçlarını Soruşturma Komisyonu'nun kurulmasını da öngörmekteydiler. II. Dünya Savaşı'nın sonları yaklaşırken, müttefikler, Kasım 1943'te Moskova'da yayınladıkları bildiriyle, Deklarasyona sadık kalacaklarını ve savaşın ardından Nazi savaş suçlularının yargılanacağını tekrarladılar. Bu süreçte çalışmalarına devam eden Birleşmiş Milletler Savaş Suçlarını Soruşturma Komisyonu, Eylül 1944'te yayımlanan "Birleşmiş Milletler Savaş Suçları Mahkemesi Kurulması için Taslak Metni"ni hazırlamıştı¹¹. Savaşın ardından Birleşik Krallık, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği, Londra Konferansı'nda, savaş suçlularının kovuşturulması ve cezalandırılması için bir mahkemenin oluşturulması konusunda uzlaştılar ve bu yönde bir anlaşmayı Ağustos 1945'te imzaladılar¹².

1945 yılı sonunda başlayan ve yaklaşık bir yıl süren Nuremberg yargılamalarının ardından, on dokuz sanığın mahkumiyetine karar verilmiştir ki bunlardan on ikisi ölüm cezası olmuştur.

Her ne kadar Nuremberg Mahkemesi, savaş suçlarının kovuşturulması ve cezasız kalmaması için önemli bir adım olsa da üç alanda ciddi eleştirilere maruz kalmıştır.

Bu eleştirilerden ilki, ceza hukukunun temel ilkelerinden olan

¹⁰ *Violations of the Laws and Customs of War, Reports of Majority and Dissenting Reports of American and Japanese Members of the Commission of Responsibilities, Conference of Paris, 1919*, Oxford: Clarendon Press, 1919.

¹¹ 'Draft Convention for the Establishment of a United Nations War Crimes Court', UN War Crimes Commission, Doc. C.50(1), 30 September 1944.

¹² Agreement for the Prosecution and Punishment of Major War Criminals of the European Axis; 8 Ağustos 1945; Londra

"kanunilik ilkesine" dairdir. Suçun işlendiği sırada, suç olarak tanımlanmayan bir eylemin, daha sonra suç sayılarak cezalandırılmasının adalete aykırı olduğu ve Nuremberg yargılamalarında, sanıklara yöneltilen suçlamaların bu kapsamda olduğu dile getirilmiştir. İkinci eleştiri ise bu yargılamaların, "galiplerin adaletine" bir örnek olduğudur. Tüm soruşturmaların ve yargılamaların müttefiklerce yapılması ve mahkemenin, müttefik askerlerini yargılamayı reddetmesi, bu eleştirilere kaynak oluşturmuştur. Son olarak, yargılamalar sırasında temyiz hakkının kısıtlı olması ve ölüm cezasının varlığı gibi prosedüre ve prosedürün adilliğine ilişkin olarak mahkemeye eleştiriler yöneltilmiştir.

Uluslararası ceza hukuku alanında, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuna kadar oluşturulan neredeyse tüm geçici (ad hoc) mahkemelerin de karşısına çıkan ilk iki eleştiri, evrensel adalet kavramından kaynaklanan bir arayışın sonucudur. Suça ve şüpheliye bakılmaksızın, yargılama sürecinde, ceza hukukunun temel ilkelerinin varlığı, adaletin uygulanabilmesi için zorunludur. Nuremberg Mahkemesi, bu ilkenin önemini yinelemiş ancak savaş suçlarının cezasız bırakılmasının da adalete karşı gelmek olacağını belirtmiştir.

Nuremberg ve (aynı dönemde Japon savaş suçları için kurulan) Tokyo Mahkemelerinin ardından, neredeyse 40 yıl boyunca, insanlığa karşı suçlara ilişkin olarak uluslararası hukukta gelişme yaşanmadı. Soğuk savaşın etkileri, bu alandaki çalışmalar için bir engel oluşturdu¹³. Her iki blok kendilerini politik anlamda "zora sokacak" uluslararası ceza hukuku alanından uzak dururken, dünyanın pek çok bölgesinde, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar kovuşturma ve yargılamadan uzak tutularak, cezasız bırakıldı¹⁴.

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Yugoslavya'nın dağılışı ile her şey birdenbire değişti. "Benzer görüşlü" küçük devletler, uluslararası suçlar alanında birlikte çalışmaya başlarken, dağılmanın ardından, eski Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar Birleşmiş Milletleri harekete geçmeye zorladı. 25 Mayıs 1993 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 827 nolu kararı ile "eski Yugoslavya topraklarında 1991'den beri işlenen ciddi insancıl hukuk ihlallerinden sorumlu

¹³ Aspect Of Crimes Against Humanity and the International Criminal Court ; Peter T. Burns; International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 2007

¹⁴ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:8

kişileri" kovuşturmakla görevli bir mahkemenin kurulmasına karar verdi. Yer bakımından eski Yugoslavya'nın sınırlarında yetkili olan bu geçici (ad hoc) mahkeme, zaman bakımından da 1991 yılından sonra işlenen suçlarla sınırlandırılmıştı. Konsey, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. bölümüne dayanarak verdiği kararda, Yugoslavya'da, özellikle Bosna Hersek'te, yaygın ve açıkça sürmekte olan olaylarda; katliam, yaygın ve sistematik tecavüz gibi "etnik temizliğe" yönelik suçların işlendiğine ilişkin raporlar değinmiştir.¹⁵ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı ile kurulan ilk mahkeme olan Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi, aynı zamanda, soğuk savaş sonrasında kurulan ilk geçici ceza mahkemesidir.

Yugoslavya için kurulan bu mahkemenin hemen ardından, Ruanda Hükûmeti'nin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne yaptığı başvuru ile, Ruanda için benzer bir mahkemenin kurulması kabul edildi. Ruanda için kurulan mahkeme; yine belirli bir bölgede ve sadece 1994 yılında işlenen suçlarda yetkiliydi. Ancak Yugoslavya için kurulan mahkemenin aksine, mahkemenin kurulması için yapılan başvuru, Ruanda Hükûmeti'nden gelmişti. Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran, Güvenlik Konseyi'nin 8 Kasım 1994 tarihli ve 955 nolu kararı Yugoslavya Mahkemesi'ne benzer şekilde Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. bölümüne dayanmaktaydı.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kurulan her iki mahkeme de, uluslararası ceza hukuku alanında, Nuremberg ve Tokyo Mahkemelerine göre önemli ilerlemeyi temsil ediyorlardı. Sadece kovuşturma ve yargılama faaliyetlerinin, taraf devletlerin kontrolünden (ya da etkisinden) kurtulması sayesinde şüpheliler için daha adil yargılama prosedürleri oluşturabilmeyi değil, aynı zamanda, Birleşmiş Milletler'in himayesinde kurulmanın verdiği avantajları da değerlendirerek, devletler ve uluslararası örgütlerle daha yakın çalışma fırsatı yakaladılar¹⁶. Ruanda Yargılamaları, soykırım suçu işlediğini kabul eden, dünyadaki ilk devlet başkanına tanıklık ederken, mahkeme, cinsel suçları, soykırımın bir bileşeni olarak, çok net bir şekilde düzenlemiştir¹⁷. Yugoslavya Mahkemesi'nde ise, Ekim 1995

¹⁵ Uluslararası Af Örgütü; <http://web.amnesty.org/pages/ict-icty-eng>

¹⁶ The Proposed International Criminal Court; Daniel C. Prefontaine; International Centre For Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 1996

¹⁷ Human Rights Education Associates; <http://www.hrea.org/index.php?>

tarihli Tadic Davası ile, temyiz dairesinin oluşumuna ilişkin önemli hukuki konulara açıklık getirilmiştir¹⁸. Sonuçta bu iki mahkeme, yargılamaları ile, insanlığa karşı işlenen suçlar konusunda, uluslararası hukuka, kendi yaklaşımlarını ve bu suçlar ile ilgili çok ayrıntılı ve sistematik kovuşturma ve yargılama prosedürlerini getirdiler¹⁹. Yugoslavya ve Ruanda mahkemeleri, *"Bir uluslararası ceza mahkemesinin neye benzeyebileceğine dair güven verici bir model de sağladılar"*²⁰.

2.2 Roma Konferansı

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, soğuk savaş ile askıya alınan uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulması fikri, 1989 yılında, Tirinidad ve Tobago Hükûmeti'nin başvurusu ile yeniden canlandı. Uluslararası ölçekte uyuşturucu suçları nedeniyle sorunlar yaşayan Tirinidad ve Tobago, Birleşmiş Milletler'e başvurarak, bu suçların soruşturulması ve kovuşturulabilmesi için uluslararası ölçekte işbirliği talebinde bulundu. Bu başvurunun ardından, BM Genel Kurul'u, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1950 yılında başladığı, ancak tamamlayamadığı, uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulması ile ilgili çalışmalarına yeniden başlamasına karar verdi.²¹

Kararın ardından çalışmalarına başlayan Komisyon, 1994 yılında yeni baştan yazdığı uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulmasına ilişkin taslak statüyü, BM Genel Kurulu'na sundu. Taslak statünün hazırlık çalışmaları boyunca, söz konusu statünün, daha önceki hazırlıklar gibi "uzun bir uykuya" yatırılacağı endişelerine karşın, yukarıda da değinildiği üzere, soğuk savaşın sona ermesi ve değişen güç dengeleri, BM Genel Kurulu'nun ileriye doğru bir adım daha atmasına olanak sağladı. Genel Kurul, Uluslararası Hukuk

base_id=131 ayrıca; Crimes of War Profect;
<http://www.crimesofwar.org/thebook/book.html>

¹⁸ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf: 11

¹⁹ Aspect Of Crimes Against Humanity and the International Criminal Court ; Peter T. Burns; International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 2007

²⁰ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:11

²¹ BM Genel Kurulu 44/89 nolu kararı

Komisyonu'nun hazırladığı taslağı incelemesinin ardından, 1995 yılında, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması için Hazırlık Komitesi'nin²² kurulmasına karar verdi. Bu Komite, Komisyon'dan farklı olarak, tüm devletlerin, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli uluslararası örgütlerin katılımına açıktı. Böylece, kurulması öngörülen uluslararası ceza mahkemesi, tüm devletlerin ve kamuoyunun katkı sağlayabilmesi için tartışmaya açılmış oldu. Bu Komite, aynı zamanda, uluslararası bir ceza mahkemesini oluşturmak üzere gerçekleştirilecek Diplomatik Konferans için gerekli hazırlıkları yapmakla görevlendirildi.

Mahkemenin yapısına ve yetkisine ilişkin tartışmalar, bir yandan mahkemeyi biçimlendirirken, diğer taraftan da katılımcı devletler arasındaki fikir ayrılıklarını yüzeye çıkardı²³. Hukuk Komisyonu, uluslararası mahkemenin, Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri'ne benzer şekilde, ulusal mahkemeler karşısında öncelikli ve belirli bir üstünlüğe sahip olmasını öngörmekteydi. Devletler, hükümlerlik yetkilerine yönelik böylesine kısıtlayıcı bir mahkeme fikrine karşı çıktılar ve tartışmalar sonucunda, "tamamlayıcılık" kavramı öne çıktı. Tamamlayıcılık ilkesi gereğince, kurulacak olan uluslararası ceza mahkemesi ancak, ulusal mahkemeler tarafından; (a) soruşturma veya kovuşturma yapmakta isteksiz davranılması, (b) soruşturma veya kovuşturma yapılmasına rağmen, bunların göstermelik olması ya da (c) ulusal mahkemelerin soruşturma veya kovuşturma yapmaya yeterli kapasitelerinin olmaması hallerinde, yargı yetkisine sahip olacaktı. Tamamlayıcılık kavramı, devletlerin üzerinde uzlaşmaya vardıkları bir ilke olmasının yanında, kendi ulusal mevzuatlarında, mahkemenin yargı yetkisine giren suçlara ilişkin düzenlemeleri beraberinde getirdi. Zira bu suçların ulusal mevzuatta olmaması, bu suçların, ulusal mahkemelerce soruşturulamaması veya kovuşturulamaması anlamına gelecek ve dolayısıyla söz konusu suçların, tamamlayıcılık ilkesi gereğince, kurulacak olan uluslararası ceza mahkemesinin yargı yetkisi dahilinde olacağı sonucunu doğuracaktı. Bu nedenle, Roma Statüsü'nün kabulünün ardından, statüye taraf olan ya da olmayan pek çok devlet, ulusal

²² Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court (PrepCom)

²³ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:12

mevzuatlarında, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine giren, soykırım suçu, savaş suçları ve insanlığa karşı suçları ceza yasalarında düzenlemiştir. Türkiye de, 26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilen yeni Türk Ceza Kanunu'nun Uluslararası Suçlar başlıklı bölümünde, soykırım suçunu ve insanlığa karşı suçları ayrı maddeler halinde düzenlemiştir.²⁴

Hazırlık Komitesi'nde devam eden tartışmalar neticesinde, Hukuk Komisyonu'nun hazırladığı taslak neredeyse tamamen değiştirildi. Pek çok maddede uzlaşmaya varılamaması nedeniyle, alternatif metinler ve düzenlemeler hazırlandı. BM Güvenlik Konseyi'nin rolü ve ölüm cezası gibi üzerinde uzlaşılabilen konular, nihai kararın verilebilmesi için Diplomatik Konferans'a bırakılırken, "tamamlayıcılık ilkesi" gibi bazı önemli noktalar, bu konferans öncesinde genel anlamda çözülmüştü²⁵.

15 Haziran 1998'de, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1996 ve 1997'de kabul edilen kararları uyarınca, "*Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Tam Yetkili Temsilciler Diplomatik Konferansı*" Roma'da toplandı. 160 devlet, 33 uluslararası örgüt ve 236 sivil toplum kuruluşunun temsil edildiği konferans ile 1994 yılında başlayan çalışmaların tamamlanarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuracak olan Statü'ye son halinin verilmesi hedefleniyordu. Bazı temel noktalarda, konferans öncesi uzlaşmaya varılmış olsa da, Hazırlık Komitesi çalışmaları boyunca, süreci tıkayabilecek tartışmalardan kaçınılmış ve bu tartışmalar tam yetkili temsilcilerin katılacağı konferansa bırakılmıştı. Dolayısıyla Roma Konferansı başlarken, masada, sert tartışmaların yaşanacağı, taraflar arasında derin görüş ayrılıklarının bulunduğu, pek çok konu ve düzenleme mevcuttu.

Kanadalı hukukçu Philippe Kirsch başkanlığındaki Konferans'ta, her bir bölüm için farklı çalışma grupları oluşturuldu. Bu gruplarda, Statü hükümleri oylama yapılmadan, konsensus (genel anlaşma) yöntemi ile birer birer kabul edildi²⁶. Ancak, Güvenlik Konseyi'nin, Mahkeme üzerindeki hakimiyeti/rolü, kurulacak mahkemenin yargı yetkisine girecek suçlar ve kişi bakımından yetki

²⁴ Türk Ceza Kanunu 76,77 ve 78. maddeler

²⁵ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:13

²⁶ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:14

konuları, beklendiği gibi, uzun ve zorlu tartışmalara sahne oldu. Bir ay süren ve 17 Temmuz 1998'de tamamlanan Konferans'ın son oturumunda yapılan oylama ile Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü kabul edildi. 120 lehte oya karşılık, 21 çekimser ve 7 aleyhte oy kullanıldı. Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Libya, Irak, İsrail, Katar ve Yemen Statü'nün kabul edilmesine karşı olduklarını belirtirken, Arap devletlerinin neredeyse tamamı, çekimserler arasında yer aldı.

Amerika Birleşik Devletleri, Roma Konferansı öncesinde Mahkeme'nin kurulmasını desteklemesine ve konferansa katılmasına karşın, konferans sürecinde hazırlanan Statü'nün, kendi isteklerini karşılamaması nedeniyle aleyhte oy kullanmış ve konferansın hemen ardından Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne karşı yoğun bir karşı-kampanya başlatmıştır. Birleşik Devletler'in temel hedefi, kurulacak mahkemenin, kendisinin veto yetkisine sahip olduğu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kontrolünde olmasıydı. Ancak, Konferans sürecinde birlikte hareket eden ve "benzer görüşlüler" olarak adlandırılan küçük ülkeler, mahkemenin bağımsızlığını büyük ölçüde kısıtlayacak bu görüşe karşı çıktılar ve mahkemenin Birleşmiş Milletler'in bir organı şeklinde tesis edilmesini önlediler.

Konferans sonucunda kabul edilen Statü uyarınca kurulması öngörülen mahkeme için bir Hazırlık Komitesi'nin kurulması kararlaştırıldı. Bu Komisyon; usul, delil ve suçlara ilişkin detayların yer aldığı ve Statü'yü tamamlayıcı nitelikleri bulunan "Usul ve Delil Kuralları'nın"²⁷ ve "Suç Unsurları'nın"²⁸ hazırlanması ile görevliydi. Bu metinlerin yanı sıra, Mahkeme kurulmadan önce tamamlanması gereken bazı idari işler de bu komite tarafından yürütüldü.

2.3 Roma Konferansı'ndan günümüze

Devletlerin, uluslararası sözleşmeler söz konusu olduğunda, tavırlarını uzun değerlendirme süreçleri sonucunda belirlemeleri ve

²⁷ Roma Statüsü Madde 51; "Usul ve Delil Kuralları", Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi, (çev. Gülay Arslan), Kapasite Geliştirme Derneği, Ankara, Aralık 2006, syf: 123-212

²⁸ Roma Statüsü Madde. 9; "Suç Unsurları", Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi, (çev. Hivren Özkol), Kapasite Geliştirme Derneği, Ankara, Aralık 2006, syf: 81-121

taraf olma konusunda oldukça temkinli davranmaları doğaldır. Söz konusu sözleşmeler, uluslararası hukuk alanında, köklü değişiklik içerdiğinde ise bu süreçlerin çok daha uzun sürmesi de anlaşılabilir bir durumdur. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü (daha sık kullanılan adıyla Roma Statüsü) 17 Temmuz 1998 tarihinde, 120 lehte oy ile kabul edilmesinin ardından devletlerin imzasına açıldı. Statü'nün 126. maddesine göre, yürürlüğe girebilmesi için 60 imzaya ulaşılması gerekiyordu. Senegal'in 2 Şubat 1999'da onaylayarak, Statü'ye ilk taraf devlet olmasının ardından, iki ay sonra Tirinidad ve Tobago da, Statü'yü imzalayarak taraf oldu. Bu iki ülkeyi takip eden imzalar sonucunda, 10 yıldan fazla sürmesi beklenen süreç, hiç beklenmedik bir hızla gelişti. 31 Aralık 2000 tarihinde 27 devlet Statü'ye taraf olmuştu.

11 Nisan 2002 ise Statü için tarihi bir gün oldu. Bosna-Hersek, Bulgaristan, Kamboçya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, İrlanda, Ürdün, Moğolistan, Nijerya, Romanya ve Slovakya, Statü'ye taraf olduklarını ilan eden belgeleri, düzenlenen bir törenle Birleşmiş Milletler'e sundu. Bu 10 devletin katılımı ile Statü'nün yürürlüğe girmesi için gerekli olan 60 imzaya ulaşılmış oldu. 60 devlete, ilk imzacı devlet olan Senegal'in ardından sadece 3 yılda ulaşılmıştı.

60. imza ile, Statü'nün yürürlüğe girmesinin son aşamasına geçildi. Statü, 60. imzayı takip eden, 60 gün sonraki ayın ilk günü, 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girdi. Böylece Uluslararası Ceza Mahkemesi de 1 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla görevine başladı. Statü'ye taraf olan devletler, Statü'de düzenlenen Taraf Devletler Kurulu'nu oluşturarak çalışmalarına başladı ve Eylül 2002'de toplanarak Hazırlık Komisyonu tarafından onaylanmış olan versiyonları değiştirmeksizin Suç Unsurları ile Usul ve Delil Kuralları'nı resmen kabul etti²⁹. Taraf Devletler Kurulu, yine Eylül 2002 tarihindeki toplantısında, Mahkeme yargıçlarının seçim sürecini başlattı. Yaklaşık 6 ay süren aday gösterme ve seçim dönemi sonunda, 11 Mart 2003 tarihinde, seçilen yargıçlar düzenlenen tören ile yemin ederek göreve başladı.

Roma Statüsü'nün yürürlüğe girmesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin çalışmaya başlamasının ardından gelen süreçte, devletler, Statü'yü onaylamaya devam ettiler. Avrupa ve Güney

²⁹ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:17

Amerika'daki devletlerin neredeyse tamamı, Afrika'nın ise büyük bir bölümü, Statü'yü onaylamış ve Ocak 2008'de Statü'ye taraf devlet sayısı 106'ya ulaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Konferans sonrası başlattığı aktif muhalefetini yavaş yavaş sonlandırmış ve nihayetinde 31 Mart 2005 tarihinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısına katılmayarak (ve dolayısıyla veto hakkını kullanmayarak) Konsey'in bu toplantıda aldığı, Darfur, Sudan dosyasının, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne iletilmesi kararına³⁰ dolaylı destek vermiştir. Ayrıca, Güvenlik Konseyi kararının ardından, Amerika Birleşik Devletleri, Sudan'da yapılacak soruşturmalara destek vereceğini resmen açıklamıştır.

2.4 Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu

Roma Konferansı öncesinde, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması için yürütülen ön hazırlıklar sırasında, tartışmalara yeni ve güçlü bir taraf dahil oldu. 1995 yılında, başını Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü, Küresel Hareket için Parlamenterler ve Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu gibi örgütlerin çektiği, Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu³¹ (UCMK-CICC) kuruldu. Bu zamana dek çalışmalarını örgütsel bazda yürüten sivil toplum kuruluşları, koalisyonun kurulmasıyla oldukça organize bir yapıya kavuşarak tartışmalarda etkin bir rol oynamaya başladı. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması için gerekli olan çalışmalardan sorumlu Hazırlık Komitesi'nin³² tüm devletlerin, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli uluslararası örgütlerin katılımına açık olması sayesinde Koalisyon, tüm hazırlık sürecini izleme ve daha önemlisi katılma imkanını buldu.

İlk aşamada 25 sivil toplum kuruluşunun oluşturduğu Koalisyon, kuruluşundan itibaren hızla büyüyerek, 2000'den fazla örgütün destek verdiği Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ve Taraf Devletler Kurulu'nun resmen tanığı ve işbirliğinde bulunduğu bir

³⁰ 31 Mart 2005 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı; S/RES/1593 (2005)

³¹ The Coalition for the International Criminal Court (CICC), www.iccnw.org

³² Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court (PrepCom)

yapıya kavuştu. Koalisyon, Mahkeme'nin kuruluşunun ardından, Mahkeme ve Statü'nün bilinirliğinin artırılması (özellikle mağdur ve tanıkların bilgilendirmesi) ile yerel kapasitenin artırılması alanlarında yoğun çalışmalar yürüterek³³ Mahkeme'nin etkinliğini yükseltti.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Türkiye Koalisyonu'nun³⁴ temelleri ise, 2003 yılında, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu'nun 18-21 Eylül tarihleri arasında, Ankara'da ortaklaşa düzenledikleri, Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerinde insan hakları mücadelesi veren sivil toplum kuruluşlarının katıldığı "11 Eylül ve Sonrasında İnsan Hakları ve İnsancıl Hukukun Askıya Alınması Girişimi" konferansında atıldı. Konferansın sonuç bildirgesinde, bölge ülkelerini Roma Statüsüne taraf olmaya çağırarak katılımcılar, ayrıca ulusal mevzuatlarda da gerekli düzenlemelerin yapılmasını talep ettiler.

Bu konferansın ardından Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Mazlum-Der, Uluslararası Ceza Mahkemesi Türkiye Koalisyonu'nun oluşturulması amacıyla 16-17 Haziran 2005 tarihlerinde Ankara'da bir araya gelerek çalışma toplantısı gerçekleştirdiler.

Bu toplantı ile kurulduğu ilan edilen Türkiye Koalisyonu, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Diyarbakır Barosu, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Mazlum-Der ve İnsan Hakları Gündemi Derneği'nin katılımıyla³⁵ ve İnsan Hakları Ortak Platformu'nun katkıları ile 23-24 Eylül 2006 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirdiği strateji toplantısı ile kampanya programını oluşturdu.

Aynı toplantıda vizyonunu; *"Türkiye'de ve dünyada soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının işlenmemesi, etkin soruşturma ve kovuşturmanın sağlanması, cezasızlığın sona ermesi ve hukukun üstünlüğünün tam ve etkili bir biçimde sağlanması için*

³³ Factsheet About the NGO Coalition for the International Criminal Court (CICC); www.iccnw.org

³⁴ Uluslararası Ceza Mahkemesi Türkiye Koalisyonu www.ucmk.org.tr

³⁵ Koalisyon, 2008 yılında, kurucu üyelere eklenen yeni örgütlerle 10 üyeye ulaşmıştır. 2008 yılı başında Koalisyon üyesi sivil toplum kuruluşları; Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, Diyarbakır Barosu, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, İnsan Hakları Araştırmaları Derneği, İnsan Hakları Derneği, İzmir Kadın Dayanışma Derneği, Mazlum-Der, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı ve İnsan Hakları Gündemi Derneği.

22 Uluslararası Ceza Mahkemesi

Türkiye'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'ne taraf olmasını sağlamak" olarak belirleyen Koalisyon, ulusal ve uluslararası kamuoyu baskısı oluşturmak için çalışmalarını sürdürmektedir³⁶.

3. Roma Statüsü

3.1 Suçlar

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi, en ağır suçlar olarak tanımlanan; soykırım, insanlığa karşı suç, savaş suçu ve saldırı suçu ile sınırlıdır. Statü'nün 5. maddesinde sayılan suçlar, devam eden 6. 7. ve 8. maddelerde ayrıntılı olarak tanımlanmıştır³⁷. Roma Statüsü'nü tamamlayıcı metinlerden olan Suç Unsurları da, her bir suçun, statüye uygun yorumlanması ve uygulanmasına yardımcı olmak üzere ayrıntılı tanımlamalar içermektedir³⁸.

3.1.1 Soykırım

Soykırım³⁹ suçunun ayrı ve bağımsız bir uluslararası suç kategorisi olarak düzenlenmesi oldukça yenidir⁴⁰. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, görsel basının da gelişmesi ile, yaşanan vahşetten

³⁶ Uluslararası ceza Mahkemesi Türkiye Koalisyon'u hakkında ayrıntılı bilgi için; www.ucmk.org.tr

³⁷ Roma Statüsü madde 5,6,7,8; ayrıca bakınız Ek:2

³⁸ Roma Statüsü Madde. 9; "Suç Unsurları", Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi, (çev. Hivren Özkol), Kapasite Geliştirme Derneği, Ankara, Aralık 2006, syf: 81-121

³⁹ Soykırım terimini ilk kez Polonya'lı avukat Raphael Lemkin (1900 - 1959) kullanmıştır. Yunanca "genos" (aile, ırk) ile Latince "-cide" (öldürme) kelimelerinden türettiği İngilizce "Genocide" (soykırım) terimine, 1944 yılında yayımladığı "Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation - Analysis of Government - Proposals for Redress" isimli kitabında yer veren Lemkin, 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına dair Sözleşmenin hazırlık çalışmalarına da katılmıştır.

⁴⁰ Uluslararası Suçlar, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yeni Türk Ceza Kanunu; Yusuf Aksar; Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi; www.asam.org

uluslararası toplumun haberdar olması ve beraberinde gelen kamuoyu baskısı, devletleri bu suçun tanımlanması ve uluslararası sözleşmelerde yazılı hale getirilmesi için harekete geçmeye zorlamıştır.

1948 yılında Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kabul ederek, aynı yıl imzaya açtığı "Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına dair Sözleşme"⁴¹, soykırım suçunu detaylı bir şekilde düzenlemiş ve uluslararası hukukta genel kabul görerek, bu alanda temel metin haline gelmiştir. Bu Sözleşme'nin soykırım suçuna getirdiği önemli yaklaşım, 1. maddede yer alan "...ister barış zamanında isterse savaş zamanında işlensin" ifadesidir. Böylece, sadece savaş sırasında değil, II. Dünya Savaşı öncesi Almanya örneğinde olduğu gibi, barış zamanı işlenen soykırım suçlarının da cezalandırılabilmesi imkanı doğmuştur.

Bu Sözleşme'nin bir diğer önemli yanı ise soykırım suçunu yargılamaya yetkili, kalıcı bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasını öngörmesidir. Sözleşme'nin 6. maddesinde, soykırım suçunu işleyen kişilerin "Sözleşmeci Devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından" yargılanacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmasına yönelik çalışmaların başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir.

Soykırım suçunun tanımı, 1948 Sözleşmesi'ndeki düzenlemeler bir değişikliğe uğramadan, Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri Statü'lerinde ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'nde yerini almıştır⁴².

Roma Statüsü'nün 6. maddesinde yer alan düzenlemeye göre; ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla gerçekleştirilen; (a) grup üyelerinin öldürülmesi; (b) grup üyelerine ciddi bedensel ya da ruhsal zarar verilmesi; (c) grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan

⁴¹ Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme, 9 Aralık 1948 tarihinde Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 260 A (III) sayılı kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme, 13. maddesine uygun olarak 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme'yi 23 Mart 1950'de onaylamıştır. 5630 Sayılı Onay Kanunu 29 Mart 1950 gün ve 7469 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴² Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi Statüsü, md.4; Ruanda Savaş Suçları Mahkemesi, md. 2; Roma Statüsü, md. 6.

kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarının kasten değiştirilmesi; (d) grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirlerin alınması; (e) gruba mensup çocukların zorla bir gruba nakledilmesi soykırım suçunu oluşturur⁴³.

Bu tanım, bir çok ülkenin ceza kanununa dahil edilmiştir fakat fiili kovuşturmalar nadiren yapılmıştır. İsrail'in II. Dünya Savaşı sonrası yakalanan Nazi savaş suçlularını yargılaması bu kovuşturmalara örnek olarak gösterilebilir. Ancak devletler çoğu zaman bu kovuşturmalar için isteksiz davranmışlardır. Türkiye 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'ye 1950 yılından bu yana taraf olmasına karşın iç hukukta soykırım suçu ve faillerine verilecek cezalar ancak Nisan 2005 tarihli Yeni Türk Ceza Kanunu'nda yer bulabilmiştir.

Statü, 1948 Sözleşmesi gibi, soykırımın hedefi olabilecek sınırlı sayıda grup tanımlamıştır. Bunlar; ulusal, etnik, ırksal veya dinsel gruplardır. Buna göre, yaygın ve sistematik bir saldırının hedefi olabilecek diğer gruplar, örneğin muhalif ya da farklı cinsel yönelim grupları, bu tanımın dışında kalmıştır.

Bugün soykırım, "suçların suçu" olarak nitelendirilmekte⁴⁴ ve insanlığa karşı suçların en ağır şeklini oluşturmaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'nde düzenlenen ilk suç olmakla beraber⁴⁵, Roma Konferansı'nda üzerinde en hızlı uzlaşılan düzenleme olmuştur⁴⁶.

⁴³ Roma Statüsü md. 6

⁴⁴ *Savcı v. Kambanda* (Case No. ICTR-97-23-S), Yargılama ve Karar, 4 Eylül 1998, para. 16; *Savcı v. Serashugo* (Dosya No. ICTR-98-39-S), Karar, 2 Şubat 1999, para. 15; *Savcı v. Jelusic* (Dosya No. IT-95-10-A),

⁴⁵ Soykırım suçu hakkında bkz., Nehemiah Robinson, *The Genocide Convention: A Commentary*, New York: Institute of Jewish Affairs, 1960; Pieter Nicolaas Drost, *Genocide: United Nations Legislation on International Criminal Law*, Leyden: A.W. Sithoff, 1959; ve William A. Schabas, *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

⁴⁶ Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş; William Schabas; Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008; syf:30

3.1.2 İnsanlığa Karşı Suçlar

İnsanlığa karşı suçlar kavramı, I. Dünya Savaşı sonrası bazı özel Komite raporlarında⁴⁷ tartışılmaya başlanmışsa da, suçun tanımlanması ve kovuşturulması ancak Nuremberg ve Tokyo yargılamalarında mümkün olabilmektedir. İnsanlığa karşı işlenen suçların tanımlanmasının temel hedefi, barış zamanı işlenen bazı suçların, savaş suçu ya da saldırı suçu kapsamında değerlendirilemedikleri için cezazsız bırakılmamalarıdır. Yine II. Dünya Savaşı öncesi Almanya örneğine dönülecek olursa; Nazilerin, savaş öncesi eşcinselleri, yaşlıları ya da komünistleri katletmesi ile ortaya çıkan suç; tanımlanan mağdur gruplarından biri olmadıkları için soykırım suçu, barış zamanı işlendikleri için de savaş suçu tanımlamalarına girmemektedir. Dolayısıyla Nuremberg ve Tokyo Askeri Mahkeme Statüleri, insanlığa karşı suç kavramını, II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında, sivil halkın kasıtlı öldürülmesi, toplu yok edilmesi, köle olarak kullanılması, sürülmesi ya da öteki insanlık dışı muamelelere tabi tutulması ya da barışa karşı suç ya da savaş suçu ile ilgili olarak siyasal, ırkçı ya da dinsel zulümler uygulanması fiillerini kapsayacak biçimde tanımlamıştır⁴⁸.

İnsanlığa karşı suçlar, Yugoslavya ve Ruanda'da savaş suçları için kurulan uluslararası ceza mahkemelerinin statülerinde de yer almıştır. Nuremberg ve Tokyo yargılamalarındaki tanımları, kapsam bakımından daha ileriye taşıyan bu iki statü arasında bazı tanım farklılıkları mevcuttur. Ruanda Savaş Suçluları Mahkemesi suçun, ulusal, siyasal, etnik, ırkçı ya da dinsel nedenlerle işlenmesini şart koşarken, Yugoslavya için kurulan Mahkeme'nin statüsünde bu yönde herhangi bir kısıtlama yoktur⁴⁹.

Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri, yargı süreçleri ve verdikleri kararlar ile insanlığa karşı işlenen suçlar alanında, çok ayrıntılı ve sistematik kovuşturma ve yargılama prosedürleri oluşturmalarının⁵⁰ yanı sıra bu suçun tanımı ve kapsamı konusunda

⁴⁷ Aspect Of Crimes Against Humanity and the International Criminal Court ; Peter T. Burns; International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 2007

⁴⁸ Uluslararası Suçlar, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yeni Türk Ceza Kanunu; Yusuf Aksar; Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi; www.asam.org

⁴⁹ Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi Statüsü, md.5; Ruanda Savaş Suçluları Mahkemesi, md. 3

⁵⁰ Aspect Of Crimes Against Humanity and the International Criminal Court ; Peter

Roma Statüsü'ne güvenilir bir kaynak oluşturmuşlardır.

Roma Statüsü'nün 7. maddesinde tanımlanan insanlığa karşı suçlar, herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın ve sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen fiilleri kapsamaktadır.

Bu fiiller;

(a)öldürme; (b)toplu yok etme; (c)köleleştirme; (d)nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli; (e)uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, hapsedme veya fiziksel özgürlükten başka biçimlerde mahrum etme; (f)işkence; (g)ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri; (h) herhangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, siyasi, ırksal, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm; (i)zoraki kayıplar; (j)ırk ayrımcılığı (apartheid) suçu; (k)kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemlerdir.

Nuremberg Mahkemesi Statüsü'nden farklı olarak, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, insanlığa karşı suçların silahlı bir çatışmaya bağlı olma şartına yer vermemiştir. Dolayısıyla bir silahlı çatışma olmasa dahi, yukarıdaki fiillerden biri veya birkaçı insanlığa karşı suçu oluşturabilir. Tanımda değinildiği gibi bu fiillerin sivil halka yönelik, yaygın ve sistematik olması yeterlidir.

3.1.3 Savaş Suçları

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yetki alanına giren suçlar arasında en eski düzenlemeler savaş suçlarına aittir. Silahlı çatışmalarda kaçınılması gereken eylemler ve sınırlamalar, Sun Tzu'nun Savaş Sanatı⁵¹ eserinde, örf ve adet kuralları olarak görülmektedir. I. Dünya Savaşı öncesinde, Lahey konferanslarında

T. Burns; International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 2007

⁵¹ Sun Tzu, M.Ö. 500'de Wu Devleti'nde (şimdiki Çin) yaşayan ünlü Çinli general ve askeri teorisyendir. Savaş stratejisi üzerine yazdığı Savaş Sanatı (Art of War) adlı eseri dünyanın en eski askeri strateji ve uluslararası ilişkiler çalışması olarak bilinir.

uluslararası toplumda kabul görüp uluslararası sözleşmelerde yer alana değin, savaş suçları, antik Yunan'lılar, Hindu kaynaklar, Roma İmparatorluğu ve sonrasında Avrupa devletleri ve daha pek çok medeniyette tanımlanmış, ulusal örf ve adet hukuklarında yer bulmuştur⁵².

1899–1907 yılları arasında düzenlenen Lahey konferanslarında, farklı kıta ve kültürlerden gelen yirmiyi aşkın devlet, savaş suçunu uluslararası hukukta ilk kez tanımlamış ve suç sayılan fiilleri ayrıntılı olarak belirlemiştir. Uluslararası İnsancıl Hukuka dair ilk adım olarak tanımlanabilecek bu Konferanslar ve bu konferanslarda kabul edilen sözleşmelerin ardından, 1945 yılında Nuremberg Uluslararası Askeri Mahkemesi Sözleşmesi ile söz konusu suçlardan dolayı uluslararası düzeyde bireysel cezai sorumluluğun tesisi gerçekleşmiştir⁵³.

II. Dünya Savaşı ardından, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve sonrasında kabul edilen ek protokolleri, İnsancıl Hukuk sözleşmeleri olarak, siviller, yaralılar, savaş esirleri ve diğer alanlar ile ilgili savaş suçu sayılan fiillerin kapsamlı dökümünü yaparak tanımlamışlardır. Günümüzde de bu Sözleşmeler ve ek protokolleri, İnsancıl Hukukun temel sözleşmeleri olarak uluslararası hukukta geçerliliğini korumaktadırlar.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü, 8. maddesinde ve suç unsurlarının yine 8. maddesinde, savaş suçları ve unsurları oldukça ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Statü, savaş suçlarını iki temel başlık altında düzenlemiştir. Bunlardan ilki, 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin çok ciddi şekilde ihlali olan fiillerdir. Bunlar, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı; kasten öldürme, işkence ve insanlık dışı muamele, yağma ve rehin alma gibi fiillerdir.

Savaş suçları altında düzenlenen ikinci başlık ise savaş yasaları ve örf adet kurallarının ihlalleridir. Bu ihlallerden bazıları şu şekilde belirtilebilir: Zehirli gaz ve benzeri silahların kullanılması, savunmasız yerleşim birimlerine saldırılması, teslim olmuş askerleri öldürme ve yaralama, din, eğitim, sanat ve bilim kurumlarının, tarihi yerler ve bilim, sanat eserlerinin tahrip edilmesi, zarar verilmesi. Bu

⁵² Crimes Of War 2.0; Roy Gutman, David Rieff Anthony Dworkin; W. W. Norton; Kasım 2007; syf 193

⁵³ Uluslararası Suçlar, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yeni Türk Ceza Kanunu; Yusuf Aksar; Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi; www.asam.org

tanımlar, uluslararası nitelik taşıyan silahlı çatışmalar için geçerlidir. Statü, ayrıca uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalarda (iç çatışmalar) işlenen savaş suçları üzerinde de yargı yetkisine sahiptir⁵⁴. Bu kategoriye giren fiiller, uluslararası nitelikteki çatışmalara ilişkin düzenlemelerden farklı olarak, çatışmalarda aktif olarak yer almamış kişilerle, yaralanma, hastalık, teslim olma gibi nedenlerle çatışma dışı kalmış kişilere yönelik Cenevre Sözleşmesi'nin ciddi ihlallerini oluşturan fiillerdir.

3.1.4 Saldırı Suçu

Roma Statüsü'nün 5. maddesinde Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar sayılmıştır. Saldırı suçu, sayılan suçlar arasında yer almasına karşın, ilerleyen bölümlerde tanımlanmamış ve eksik bırakılmıştır. Yine Statü'nün 5. maddesinin 2. fıkrasında, saldırı suçunun ileride tanımlanarak Statü'ye dahil edileceği belirtilmiştir.

Saldırı suçunun Statü'de eksik bırakılmasının temel nedeni, Roma Konferansı'nda devletlerin tanım üzerinde anlaşmaya varamamalarıdır. Roma Statüsü'nde düzenlenen diğer suçların tanımlanması görece eskiye dayanması ve bunlar üzerinde uluslararası mutabakatın sağlanmış olmasına karşın saldırı suçları üzerinde böyle bir uzlaşma mevcut değildir. Her ne kadar 1951 yılında yürürlüğe giren Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına dair Sözleşme, 1984 tarihli İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi gibi sözleşmeler ile Nuremberg ve Tokyo Askeri Mahkemeleri Şartlarından bu yana uluslararası ceza mahkemeleri düzenlemeleri bu suçları tanımlamış ve kapsamış olsalar da geçmişte "barışa karşı suç" olarak da tanımlanan "saldırı suçu"nu Statü'de tanımlamaktan kaçınılmıştır. Özellikle büyük devletlerin karşısındaki bağlantısız ülkeler, Roma Konferansı sırasında bu suçun tanımlanması yönünde çaba sarf etmiş olsalar da başarılı olamamışlar ve ancak Konferans'ın son gününde "bu suçun daha sonra tanımlanması" üzerinde uzlaşmaya varılabilmektedir.

Roma Statüsü'nün 5. maddesine eklenen 2. fıkra ile

⁵⁴ Roma Statüsü madde 8 (c)

mahkemenin saldırı suçu üzerindeki yargı yetkisi, suçun tanımı ve unsurları gibi konularda yapılacak düzenlemeler, konferans sonrasına bırakılmıştır. Bu değişiklik ve düzenlemelerin, Statü'nün yürürlüğe girmesinden yedi yıl sonra (1 Temmuz 2009 tarihine) yapılacak olan Gözden Geçirme Konferansı'nda ele alınması kararlaştırılmıştır. Konferans'ın hemen ardından, Eylül 2002'de, Taraf Devletler Kurulu, söz konusu düzenlemelerin, Gözden Geçirme Konferansı'na dek hazırlanabilmesi için tüm devletlerin ve ilgili kurumların katılımına açık bir "Saldırı Suçu Özel Çalışma Grubu" kurmaya karar verdi. Bu grup, 2002 yılından bu yana çalışmalarına devam etmekte ve düzenli olarak Taraf Devletler Kurulu'nu bilgilendirmektedir. Bu çalışmaların sonucunda, Statü'nün 123. maddesi gereğince düzenlenecek olan Gözden Geçirme Konferansı sırasında, saldırı suçunun tanımlanması ve Statüye eklenmesi planlanmaktadır.

3.2 Yetki

Uluslararası Ceza Mahkemesi, sınırsız yargı yetkisine sahip bir mahkeme değildir. Kovuşturacağı suçlar, kişiler ve zaman bakımından birtakım sınırlamalar ve ön koşullar Statü'nün II. bölümünde tanımlanmıştır. Bu sınırlamalar ve ön koşullar, özellikle Roma Konferansı sırasında, katılımcı devletlerin üzerinde uzlaştığı "tamamlayıcılık ilkesi" ışığında, Mahkeme'nin yargı faaliyetlerinde yetkisini belirler.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin temel özelliklerinden olan bu ilkeye göre; eğer Statü'de öngörülen bir suç, yetkili devlette kovuşturma ya da soruşturma konusu yapılmış ise ilgili devletin bunu devam ettirme istek ve yeteneği olmaması durumları hariç, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi söz konusu olamamaktadır⁵⁵. Dolayısıyla, Statü'de tanımlanan bir suç, *ki bunlar; soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve henüz tanımlanmayan saldırı suçlarıdır*; ulusal mevzuatta yer alıyor ve sanık(lar) yargılama yetkisine sahip yerel bir mahkemede yargılanıyor ya da yargılanmış ise Uluslararası Ceza Mahkemesi artık bu kişi(ler) için yargı yetkisine sahip değildir.

Elbette yerel mahkeme yargılamalarının, göstermelik yargılamalar olmaması gereklidir. Bu konuda Uluslararası Ceza

⁵⁵ Uluslararası Suçlar, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yeni Türk Ceza Kanunu; Yusuf Aksar; Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi; www.asam.org

Mahkemesi Savcısı Luis Moreno Ocampo'nun, Darfur, Sudan dosyasında emsal bir uygulaması olmuştur. Yerel bir mahkeme, uluslararası toplum tarafından insanlığa karşı suç işlemekle itham edilen bazı milis liderleri için 60 koyunun öldürülmesi ve silahlı soygun ile ilgili suçlamalar yöneltince⁵⁶, UCM Savcısı Ocampo, bu ve benzeri yargılamaların, suçluların cezalandırmasındaki isteksizliğin göstergesi olduğunu belirterek, tamamlayıcılık ilkesine aykırılık teşkil etmediğini ve bu olayın UCM yetkisi dahilinde olduğunu açıklamıştır⁵⁷.

Öte yandan buna koşut olarak yerel mahkeme, suçluları kovuşturmak konusunda istekli olabilir fakat yeteneği (kapasitesi) olmayabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde soruşturma aşamasında bulunan Orta Afrika Cumhuriyeti bu duruma bir örnektir. Orta Afrika Cumhuriyeti Hükümeti, Ocak 2005'te, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvurarak, Ekim 2002 - Mart 2003 tarihleri arasında ülkesinde işlenen suçların soruşturulmasını talep etmiştir. Ancak UCM Savcısı, OAC Hükümeti'nin talebi üzerine harekete geçmek yerine, olay ile ilgili bir yargılamanın sürdüğü OAC Yüksek Ceza Mahkemesi'nin (Cour de Cassation) kararını bekledi. Yüksek Ceza Mahkemesi yaklaşık bir yıl sonra, 11 Nisan 2006 tarihinde verdiği kararla, yerel mahkemelerin, OAC'nde etkin araştırma ve yargılama yapamayacağına karar verdi. Daha önce "Tamamlayıcılık" ilkesi gereğince söz konusu davanın neticesini beklediğini açıklayan Savcı, Yüksek Ceza Mahkemesi'nin bu kararı üzerine, soruşturmanın başlatıldığını, 22 Mayıs 2007 tarihinde resmen duyurdu⁵⁸.

Yukarıda açıklanan tamamlayıcılık ilkesi ışığında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi, zaman, kişi ve yer bakımından olmak üzere, üç başlıkta incelenebilir. Mahkeme'nin zaman

⁵⁶ Entrenching Impunity; Government Responsibility for International Crimes in Darfur; HRW; Aralık 2005

ayrıca Savcı'nın Darfur'da soruşturma başlatması ile ilgili basın açıklaması için; "The Prosecutor of the ICC Opens Investigation in Darfur," ICC, The Hague, June 6, 2005, at <http://www.icc-cpi.int/press/pressreleases/107.html>

⁵⁷ "The Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court Mr. Luis Moreno Ocampo to the Security Council on 29 June 2005 Pursuant to UNSCR 1593" (2005) syf: 4

⁵⁸ Basın açıklaması; Prosecutor opens investigation in the Central African Republic; ICC-OTP-PR-20070522-220_EN; http://www.icc-cpi.int/pressrelease_details&id=248&l=en.html

bakımından yetkisi, suçun işlendiği dönemi işaret ederken, kişi bakımından yetkisi sanığı, yer bakımından yetkisi ise suçun işlendiği devletin egemenlik alanını kapsamaktadır.

a) Zaman bakımından yetki

Uluslararası Ceza Mahkemesi esas olarak, Roma Statüsü'nün yürürlüğe girmesinden sonra işlenen suçlar üzerinde yargılama yetkisine sahiptir. Roma Statüsü, 17 Temmuz 1998 tarihinde imzaya açılmıştır. Statü'nün 125. maddesine göre, Statü'ye taraf olacak 60 ülkenin imzasının Birleşmiş Milletlere sunulması beklenecek ve bu 60 imzanın tamamlanmasının ardından, Statü, 60 gün sonrasına denk gelen ayın ilk günü yürürlüğe girecek ve mahkeme kurulacaktır.

11 Nisan 2002 tarihinde düzenlenen bir törende, 10 devlet aynı anda gerekli belgeleri BM'ye sunmuşlar ve takip eden 60 gün içinde, Temmuz 2002'de, Roma Statüsü yürürlüğe girmiş ve Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur.

Uluslararası Ceza Mahkemesi sadece bu tarihten sonra işlenen suçlar için yargılama yetkisine sahiptir. Temmuz 2002 tarihinde önceki suçlar için yargı yetkisi olmayan mahkeme için bu sınırlama kesindir. Ancak bu tarihten sonra işlenecek suçlar için zaman aşımı yoktur. Dolayısıyla Temmuz 2002'den sonra işlenecek ve Mahkeme'nin yargılama yetkisi dahilindeki suçları işleyen kişiler, her zaman bu suçlardan dolayı yargılanabileceklerdir.

Bir devletin, statüye, yürürlüğe girdiği tarih olan Temmuz 2002'den sonra taraf olması halinde, Mahkeme'nin yargı yetkisinin, taraf olan devlet için, taraf olduğu tarihten sonra işlenen suçlarda geçerli olduğu kabul edilir. Ancak taraf olan devletin, bir bildirim ile, Mahkemenin zaman bakımından yargı yetkisini, Statü'nün yürürlüğe girmesinden itibaren -Temmuz 2002- tanıyabileceği de kabul edilmiştir.

Zaman bakımından yetki sınırlaması, Statü'nün 24. maddesinde belirtilen "kişi bakımından geriye yürümezlik" ilkesinin bir sonucudur. Bu ilkeye göre; hiç kimse, bu Statü'nün yürürlüğe girmesinden önce işlemiş olduğu bir fiilden dolayı cezai açıdan sorumlu tutulamaz. Söz konusu ilke ceza hukukunun temel ilkelerinden birisidir. Bir suçun cezasız kalması adalete ne kadar aykırı ise, işlendiği sırada suç teşkil etmeyen ya da hakkında bir düzenleme bulunmayan suç hakkında yargılama yapılması da adalete o derece

aykırıdır. II. Dünya Savaşı sonrası, Nuremberg yargılamaları sırasında da tartışılan bu ilkeye karşı, dönemin uzmanları, suçluların cezасız kalmaması gerekliliğini öne çıkarmışlar ve yargılamalara devam etmişlerdir. Ancak kalıcı yapısı nedeniyle, bu ilkenin varlığının, Uluslararası Ceza Mahkemesi için adil yargılamanın bir zorunluluğu olduğu açıktır.

b) Yer bakımından yetki

Roma Statüsü'nün 12. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, Mahkeme, Statü'ye taraf bir devletin topraklarında meydana gelen olaylarda yargılama yetkisine sahiptir. Burada belirtilen "topraklar" terimi, ülkeyi işaret etmektedir ve Statü, taraf devletin siciline kayıtlı bulunan uçak ve gemilerde meydana gelen olayların da yargı yetkisinde olduğunu kabul etmektedir. Açık denizler gibi, hiçbir devletin hükümler alanına girmeyen olaylarda ise kişi bakımından yargı yetkisine bakılması gereklidir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin temel olarak, Statü'ye taraf devletlerin topraklarında işlenen suçlar için yargı yetkisine sahip olduğu kabul edilse de bu durumun bir istisnası mevcuttur. Bu istisna, Statü'nün 13. maddesinin (b) fıkrasında belirtildiği üzere, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararıdır. Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. Bölümüne dayanarak, savcıdan, soruşturma başlatmasını isteyebilir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin söz konusu bölümü, "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler" başlığını taşımaktadır ve bu durumlarda, Güvenlik Konseyi'nin siyasal, ekonomik veya gerekli ise askeri tedbirleri almasını zorunlu kılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Sudan'ın Darfur Bölgesi'nde meydana gelen olaylar için bu yetkiyi ilk kez kullanmış ve Statü'ye taraf olmayan bir devletin topraklarında gerçekleşen olayların kovuşturulması için Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısı'na başvurmuştur.

Darfur Bölgesi'nde, 2003 yılında, yerel bir isyanın ardından, Arap kabileleri ile Hükümet tarafından desteklenen milis kuvvetleri (Janjavit - Janjawid) arasında başlayan çatışmalar ve Sudan

Hükûmeti'nin, Darfur Bölgesi'nde, geniş çaplı bir "etnik temizlik" başlattığı iddiaları üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 18 Eylül 2004 tarihinde, 1564 no'lu kararıyla Genel Sekreterden Sudan'da bir araştırma komisyonu kurulmasını istemiştir.

Kurulan Komisyon, 25 Ocak 2005'te, BM Genel Sekreterine bir rapor⁵⁹ sunmuş ve sivil halkın korunması ve suçluların cezalandırılması için harekete geçilmesini tavsiye etmiştir. Raporun ardından, Güvenlik Konseyi, 31 Mart 2005 tarihli ve 1593 no'lu kararı⁶⁰ ile olayı UCM'ye taşıma kararı almıştır

c) Kişi bakımından yetki

Uluslararası Ceza Mahkemesi, Statü'ye taraf olan devletlerin vatandaşlarını yargılama yetkisine sahiptir. Bu yetki sınırlayıcı değildir ve yer bakımından yetki başlığı altındaki şartların bulunması durumunda, Statü'ye taraf olmayan devletlerin vatandaşları da Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanabilmektedir. Dolayısıyla Statü'ye taraf devletin topraklarında işlenen bir suça iştirak eden kişi, taraf olmayan bir devletin vatandaşı dahi olsa mahkeme tarafından yargılanabilecektir. Aynı şekilde, yer bakımından yetki bölümünde değinildiği üzere, BM Güvenlik Konseyi'nin kararı uyarınca başlatılan bir soruşturmada da taraf olmayan devlet vatandaşları kovuşturulabilecektir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi sadece gerçek kişileri yargılar. Dolayısıyla Uluslararası Adalet Divanı ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi benzer ulusüstü mekanizmalardan farklı olarak, devletler ya da tüzel kişiler, yargı yetkisine girmez.

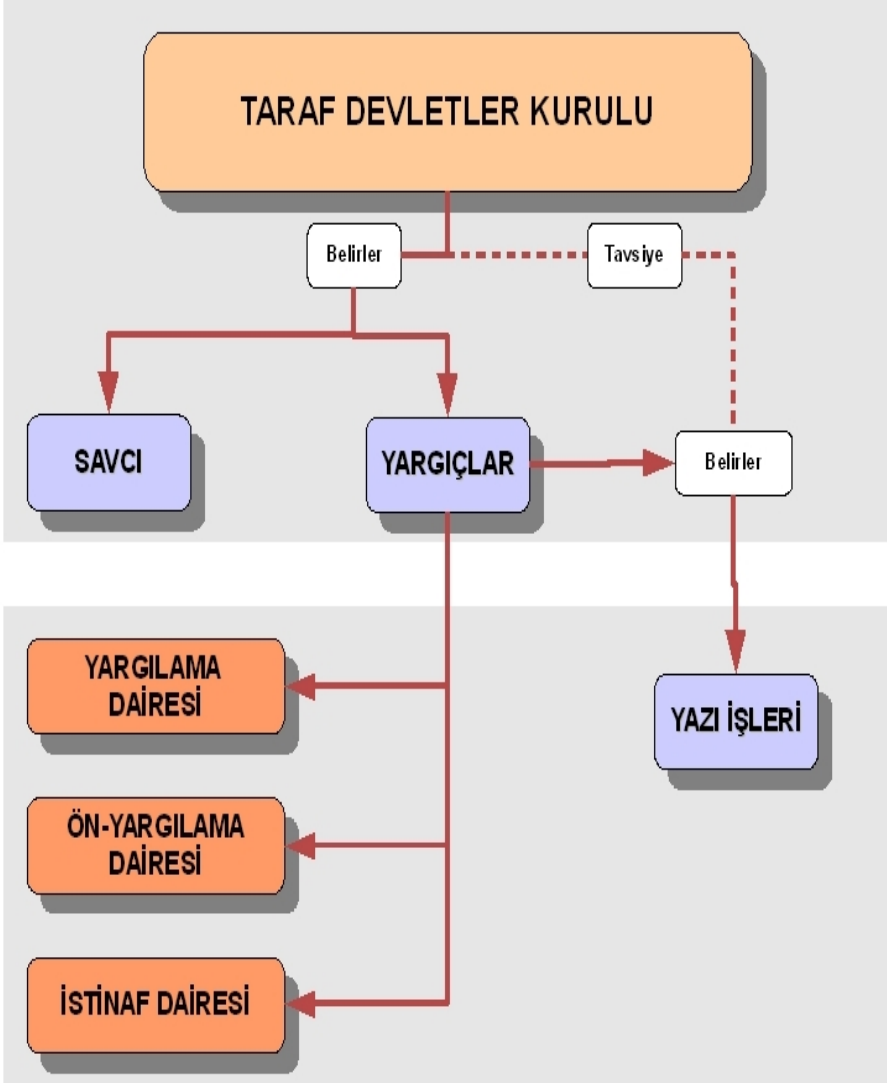
Son olarak, Roma Statüsü, Mahkeme'nin suçun işlendiği tarihte, 18 yaşından küçük olanları yargılayamayacağını düzenlemektedir⁶¹.

⁵⁹ The report of the International Commission of Inquiry on violations of international humanitarian law and human rights law in Darfur (S/2005/60)

⁶⁰ BM Güvenlik Konseyi kararı no: S/RES/1593 (2005)

⁶¹ Roma Statüsü; madde 26

Bilgi Kutusu 1: Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yapısı

3.3 Statünün kurduğu yapılar

Her mahkeme gibi, Uluslararası Ceza Mahkemesi de; bağımsızlığı ve tarafsızlığının yanı sıra kararlarının uygulanabilmesi ölçüsünde etkin ve güvenilir bir kurum olabilir. Bu etkinlik ve güven, Roma Statüsü'nün öngördüğü "iki sütun" üzerinde yükselmektedir. Bağımsız ve tarafsız yargının temini ve korunması Roma Statüsü ile temel bağları olan Mahkeme'nin sorumluluğundadır. Öngörülen diğer sütun, yani "uygulayıcı sütun" ise mahkeme kararlarının uygulanmasını sağlayacak olan taraf devletler ve bunlara ek olarak uluslararası örgütlerdir.

En iyimser tarafları dahi şaşırtan ölçüde ve sürede, mahkeme, uluslararası alanda kendisine saygın bir yer edinmiştir. Örneğin geniş yetkilere sahip (bazılarına göre dünyanın en güçlü insanı) savcının, sorumsuzca ve keyfi uygulamalarda bulunabileceği çekincesi, Mahkeme'nin bugüne kadar olan çalışmaları ile yersiz kalmıştır. İlk kez kurulan, kalıcı bir Mahkeme olması ve tüm kararlarının bu alanda içtihat yaratacak olması nedeniyle -kimi zaman eleştirilen- bir "titizlikle" ve şeffaflıkla çalışan mahkeme, Roma Statüsü'nün öngördüğü, bağımsız ve tarafsız yargı görevini yerine getirmektedir.

Bunun yanı sıra, Mahkeme, yargı görevi sırasında, pek çok alanda yardım ve işbirliğine ihtiyaç duymaktadır. Kendine bağlı bir "kolluk kuvveti" bulunmayan mahkeme, özellikle şüphelilerin yakalanması ve Mahkeme'ye teslim edilmesinde ya da mağdur ve tanıkların korunmasında devletlerin ve uluslararası örgütlerin yardım ve işbirliğine muhtaçtır. Statü'ye taraf devletlerin desteği Roma Statüsü'ne göre şart olmakla birlikte, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere diğer devletlerin katkıları da oldukça önemlidir.

Yargıçlar

Mahkeme'nin en önemli bileşenini oluşturan yargıçlar, Taraf Devletler Kurulu'nca, azami 9 yıllığına seçilirler. Yüksek ahlaki değerlere, tarafsız ve bütüncül karakterlere sahip ve kendi devletlerindeki en yüksek yargı makamlarına atanarlarda aranan

niteliklere sahip kişiler arasından⁶² seçilen yargıçların, Statü'ye taraf devletlerden birinin vatandaşı olması zorunludur.

Yargıçların belirlenmesi sırasında göz önünde bulundurulmuş diğer hususlar ise, başlıca hukuk sistemlerinin temsili, eşit coğrafi dağılım ile kadın ve erkek yargıçların adil oranda temsilidir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'nün IV. Bölümünde⁶³, Mahkeme'nin bağımsız yargısal ve yönetsel organları tanımlanmıştır. Bunlar; Başkanlık, Ön yargılama, Yargılama ve İstinaf bölümlerinden oluşan daireler, savcılık bürosu ve yazı işleri bürosudur. Başkanlık ve daire üyeleri, yargıçlarca kendi aralarından seçilirken, savcı, taraf devletler kurulunca seçilir. Yazı işleri bürosu başkanı ise yine yargıçlar tarafından ancak bu kez Taraf Devletler Kurulu'nca yapılacak tavsiyeleri de dikkate alarak⁶⁴ seçilir.

3.3.1 Başkanlık

Mahkeme Başkanlığı, Roma Statüsü'nün 34. maddesinde açıkça belirtilen, dört mahkeme organından ilkidir. Bir başkan ve iki yardımcısı, üç yıllık görev süresi için, yargıçlar arasından ve yargıçlar tarafından, mutlak çoğunlukla seçilir.

Başkanlığın görevleri, içerikleri nedeniyle ikiye ayrılabilir: Mahkeme'nin dış temsili ve Mahkeme'nin statüye uygun şekilde yönetimi.

Mahkeme Başkanlığı, Mahkeme'nin Statü'ye uygun şekilde yönetiminden sorumludur. Bu yönetim görevleri arasında; Yazı İşleri'nin yargısal faaliyetlere etkin destek vermesinin sağlanması, yönetim politikalarının oluşturulması ve uygulanması ile personel yönetmelikleri, bilgilerin güvenliği gibi başlıklar yer almaktadır. Her ne kadar yakın işbirliği içinde çalışsa da Savcılık Bürosu, bağımsızlığının güvence altına alınabilmesi için bu sorumluluk alanı dışındadır. Savcı ve yardımcıları, Savcılık Bürosu'nun ve büro mensuplarının, tesislerinin ve kaynaklarının yürütme ve yönetiminde tam yetkiye sahiptir.⁶⁵

Başkanlığın yönetim sorumluluklarına, yargı ile ilgili görevleri

⁶² Roma Statüsü; madde 36-3a

⁶³ Roma Statüsü, IV. Bölüm; madde 34

⁶⁴ Roma Statüsü; madde 43-4

⁶⁵ Roma Statüsü; madde 42-2

de dahil edilebilir. Başkanlığın, bir mahkeme organı olarak, yargısal faaliyeti bulunmasa da dairelerin yargı işlerinin düzenlenmesi ve yürütülmesini Statü gereğince düzenler.

Mahkeme'nin dış temsilinin farklı bileşenleri mevcuttur. Başkanlık, Mahkeme adına, anlaşma görüşmelerini yürütebilir ve sonuçlandırabilir. Bu sözleşmeler, ülkeler veya ulusal ve uluslararası kuruluşlarla yapılacak yardım, destek ve Hollanda ile yapılan "*Evsahipliği Anlaşması*" gibi, işbirliği alanında yapılacak "özel" anlaşmalar olabilir. Bu anlaşmaların hazırlık görüşmeleri ve sonuçlandırılması Başkanlığın yetkisi dahilinde iken onaylanması Taraf Devletler Kurulu'nun yetkisindedir.

Ayrıca Mahkeme'nin toplumda bilinirliğinin artırılması ve kurumun "doğru" anlaşılabilmesi için yapılacak çalışmalar da Başkanlığın sorumluluk alanına girmektedir.

3.3.2 Daireler

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü, Mahkeme'nin yargı faaliyetlerini yürütecek üç farklı bölüm öngörmüştür. Taraf Devletler Kurulu tarafından seçilen 18 yargıcın oluşturacağı bu bölümler; ön-yargılama, yargılama ve istinaftır. Ön-Yargılama bölümü yedi yargıçtan oluşurken, Yargılama (Dava) altı, İstinaf ise biri mahkeme başkanı olmak üzere beş yargıçtan oluşur.

Yargıçların dairelere atanmalarında, yapacakları görev ve bu görev ile ilgili bilgi ve deneyimleri göz önüne alınmaktadır. Böylece yargıçların, ceza hukuku, usul ve uluslararası hukuk gibi farklı alanlardaki uzmanlıklarından, etkin bir şekilde yararlanılması hedeflenmektedir.

Başkan, ihtiyaç duyulması halinde, ön-yargılama ya da yargılama dairelerinin sayısının arttırılmasına karar verebilir.

3.3.2.1 Ön-Yargılama (Dava) Daireleri

Önceki bölümlerde de değinildiği gibi, Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulurken, dünyadaki farklı hukuk sistemlerinden beslenen ve olabildiğince bağdaştıran bir mekanizmanın tesisi hedeflenmiştir. İşte ön-yargılama dairesi, böyle bir bağdaştırmanın sonucu ortaya çıkan, Anglo- Sakson Hukuku (*common law*) temeli

bulunan kurumlardan birisidir. "Duruşma öncesi mahkeme"⁶⁶ olarak da adlandırılan ön-yargılama dairesinin öncelikli amacı, dosyanın kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığının belirlenmesidir. Buna ek olarak, duruşma başlayana dek, Mahkeme'nin yapması gereken işlemler ve vermesi gereken ara kararlar ön-yargılama dairesinin görev alanına girmektedir.

Roma Statüsü uyarınca, ön-yargılama daireleri, öncelikle, ceza hukukunda deneyimli yargıçlardan oluşturulur. Üyeleri, Mahkeme Başkanlığı tarafından belirlenen ön-yargılama dairelerine seçilen yargıçlar bu görevlerini 3 yıl boyunca yürütürler.

Ön-yargılama dairesinin ilk görevi, savcı tarafından yapılacak soruşturma yetkisi talebini⁶⁷ karara bağlamaktır. Savcı bir soruşturmanın derinleştirilmesi için makul sebepler olduğuna karar verirse ön yargılama dairesinden bir soruşturma yetki talebinde bulunur. Savcılığın talebini ve sunduğu belgeleri inceleyen ön yargılama dairesi, soruşturmanın başlatılması yetkisini verebilir ya da talebi reddedebilir⁶⁸. Ön-yargılama dairesi bu kararı verirken, savcılığı kendisine sunduğu verilerin yeterli ve makul olup olmadığını ve davanın mahkemenin yargı yetkisine girip girmediğini inceler.

Duruşma öncesinde, savcılık tarafından talep edilebilecek, bir şahsın mahkeme önüne gelmesi için celpname çıkarılması, yakalama ve tutuklama emirleri kararlarının verilmesi, Ön-Yargılama Dairesi'nin yetkisindedir. Daire talep hakkında incelemesini yaparak makul bulması halinde onaylar. Ön-yargılama dairesi, savcının talebinden farklı bir uygulamaya da karar verebilir. Örneğin, Uganda Dosyası'nda Savcı, 5 şahıs hakkında, Mahkeme önüne getirilmeleri için celpname çıkarılmasını talep etmiş ancak talebi değerlendiren Uluslararası Ceza Mahkemesi 2 nolu Ön-Yargılama Dairesi, suçların ciddiyeti ve mevcut delillerin durumunu gerekçe göstererek celpname yerine tutuklama kararı çıkarılmasına karar vermiştir⁶⁹.

⁶⁶ Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku; Yusuf Aksar; Seçkin Yayınevi; Ocak 2003

⁶⁷ Roma Statüsü; madde 15-3

⁶⁸ Roma Statüsü; madde 15-4,5

⁶⁹ Roma Statüsü 58. maddesi 7. fıkrasındaki düzenlemeye göre, hakkında mahkeme önüne gelmesi için celpname çıkarılan kişinin tutuklanması gerekli değildir. Mahkeme celpnamenin şahsın gelmesini sağlamak için yeterli olacağını düşünürse, celpnameyi, şahsın özgürlüğünü kısıtlayıcı önlemler içermeyecek şekilde çıkarabilir.

Ön-Yargılama Dairesi, sanık ile ilgili bu işlemlerin yanı sıra, sanık, mağdur ve tanıkların korunmasının sağlanması ile de görevlidir. Dava taraflarının haklarının korunması, gerekli ise mağdur ve tanıkların gizliliğinin ve emniyetinin sağlanmasına yönelik kararlar, ön-yargılama dairesi tarafından alınır. Ayrıca duruşma öncesi tutuklu bulunan şahısların, tutukluluklarına itiraz etmeleri halinde, bu itirazın görüşüleceği daire de yine ön-yargılama dairesidir.

Ön-yargılama dairesinin dosya ile ilgili yapacağı son işlem, iddianamenin onaylanması duruşmasıdır. Sanığın yakalanması ya da kendi isteği ile Mahkeme'ye çıkmasının ardından makul bir süre içinde savcının, sanığın ve/veya temsilcisinin katılımıyla, iddianamenin onaylanması duruşması yapılır. Ön-yargılama dairesi, duruşmada ortaya konan bilgi ve belgeler temelinde, şahsa isnat edilen suçlara dair somut gerekçeler oluşturmaya yeterli delil olup olmadığını karara bağlar.

3.3.2.2 Yargılama (Dava) Daireleri

İddianamenin ön-yargılama dairesi tarafından onaylanması halinde, mahkeme başkanlığı, davayı görmek üzere yargılama dairesini oluşturur. Her yargılama dairesi, yargıçlar arasından seçilecek 3 yargıçtan oluşur. Başkanlık, dairenin oluşumu sırasında seçilecek yargıçların, dairenin yerine getireceği görevlerin, yapısına, deneyim ve niteliklerine uygun oranlarda olmasını sağlayacak şekilde yapar⁷⁰. Dairelere seçilecek yargıçlar, ön-yargılama dairesi yargıçları gibi, bu görevlerini 3 yıl boyunca yürütürler. Ancak duruşması başlamış bulunan herhangi bir davanın bulunması durumunda, yargıçlar, dava tamamlanana dek görevde kalırlar.

Mahkeme'nin öncelikli görevi, süratli ve adil bir yargılama yapılmasını sağlamaktır. Bu yargılama sanığın haklarına gösterilecek saygıya bağlı olduğu gibi, tanık ve mağdurların haklarının ve güvenliklerinin sağlanmasına da sıkı sıkıya bağlıdır.

Yargılama dairesi, iddianamenin onaylanmasının ardından, taraflara danışarak, gerekli usulü belirler, kullanılacak dil veya dilleri belirleyerek tarafların gerekli hazırlıkları yapabilmeleri amacıyla dosya kapsamındaki bilgi ve belgeleri açıklar⁷¹.

⁷⁰ Roma Statüsü; madde 39

⁷¹ Roma Statüsü; madde 64

Yargılama aleni bir biçimde yapılır. Ancak Mahkeme, gizli ve hassas bilgilerin korunması için yargılama işlemlerinin kapalı celsede yapılmasına karar verebilir. Yine Mahkeme, tanık ve mağdurların korunması için kapalı celse oturuma karar verebilir, gerekli uygun önlemleri alabilir.

Roma Statüsü'ne ve statüye ek olarak düzenlenen Suç Unsurları ile Usul ve Delil Kuralları'nda⁷², Dairenin, yargılama boyunca uyacağı kurallar, sanık, mağdur ve tanıkların hakları, delillerin nitelikleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Yargılama Dairesi, yargılama sonucunda, sanığın masum ya da suçlu olduğuna karar verir ve cezaya hükmeder. Statü, yargıçların hükmü oy birliği ile vermeye çalışacaklarını ancak mümkün olmadığı takdirde salt çoğunlukla alınabileceğini düzenlemiştir. Statüde öngörülen en ağır ceza 30 yıl ya da çok ciddi hallerde, müebbet hapis cezasıdır. Mahkeme ayrıca, mağdurlara tazminat da dahil olmak üzere, para cezalarına da hükmedebilir.

3.3.2.3 İstinaf Dairesi

Yargılamanın ardından, verilen kararı, savcı veya sanık temyiz edebilir. Savcı; usul hatası, maddi hata ya da hukuki hata sebebine dayanarak temyiz başvurusunda bulunabilirken, sanık bu sebeplere ek olarak, yargılama sürecini veya kararın adillliğini, doğruluğunu etkileyecek herhangi bir nedenin varlığına dayanabilir.

Mahkeme Başkanı ve 4 yargıçtan oluşan İstinaf Dairesi, Yargılama Dairesi'nin verdiği kararı esas ve usul yönünden inceler. Bu inceleme sonucunda, İstinaf Dairesi, Yargılama Dairesi tarafından verilen kararı/cezayı onaylayabilir, değiştirebilir ya da farklı bir Yargılama Dairesi önünde yeni bir yargılama yapılmasına karar verebilir.

Sanık tarafının temyiz başvurusunda, İstinaf Dairesi, verilen cezayı arttıramaz ya da farklı nedenlerden dolayı ek mahkumiyet kararları veremez. Daha açık bir deyişle, temyiz başvurusunun sanık tarafından yapılması halinde, İstinaf Dairesi sanık aleyhine kararda düzeltme yapamaz.

⁷² Roma Statüsü ve diğer belgeler için bkz; Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi; Kapasite Geliştirme Derneği; Aralık 2006

Temyizin yanı sıra yargılanmanın yenilenmesi yolu da Roma Statüsü'nde düzenlenmiştir⁷³. Yeni delillerin bulunması, karara esas teşkil eden delillerin sahte, yanlış veya değiştirilmiş olmasının anlaşılması ve kararın alınmasına katılan yargıçlardan biri ya da daha fazlasının ciddi ihmali olması veya yanlışlık yapması durumunda mahkum olmuş sanık ya da savcı yargılamanın yenilenmesi için başvurabilir. İstinaf Dairesi bu başvuruyu inceleyerek, davanın gözden geçirilmesi gerektiğine karar verirse, dosyayı, daha önce görüldüğü Yargılama Dairesi'ne iletebilir ya da yeni bir Yargılama Dairesi oluşturabilir. İstinaf Dairesi ayrıca konunun yargılanmasını kendisi ele alabilir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi İstinaf Dairesi'nin, Yargılama Dairesi'nin kararlarını onaylamak ya da bozmakla kalmayıp gerekli görürse konunun yargılmasını kendisinin ele alma yetkisi vardır. Dolayısıyla bu daire "Temyiz Dairesi" yerine "İstinaf Dairesi" olarak adlandırılmaktadır ve Yargılama Dairesi'nin bütün yetkilerine sahiptir.

3.3.3 Yazı İşleri

Yazı işleri Bürosu, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin dört organından birisidir ve Mahkeme'nin idare ve hizmetlerinin adli olmayan yönlerinden sorumludur. Yazı İşleri Bürosu Başkanı, yargıçlar tarafından, Taraf Devletler Kurulu'nca yapılacak tavsiyeler de göz önüne alınarak salt çoğunlukla seçilir. Görev süresi beş yıl olan Yazı İşleri Bürosu Başkanı, görev süresinin sonunda bir kez daha seçilebilir.

Etkin, süratli ve adil bir yargılama için Dairelerin ve Savcı'nın çalışmalarını desteklemekle görevli olan Büronun temel olarak üç yükümlülüğü mevcuttur: İdari hizmetler, adli hizmetler, mağdur ve avukatlar için hizmetler⁷⁴.

İdari işlem birimleri, Mahkeme'nin, alan çalışmaları, insan kaynakları ve iletişim gibi işlerini yürütürken, gözaltı merkezinin idaresi, mahkeme evrak işleri ve mağdur ve tanık biriminin faaliyetleri gibi Mahkeme'nin adli işlevlerine verilen destekler de Yazı İşleri Bürosu'nun görevleri arasındadır. Özellikle Mağdurlar ve Tanıklar Birimi, mağdurlar ve risk altında bulunan diğer şahıslar için koruyucu güvenlik önlemleri almakla yükümlü olması açısından önemlidir. Bu

⁷³ Roma Statüsü; madde 84

⁷⁴ ICC Factsheet; ICC-PIDS-FS-10-001/07_En

birim, ayrıca, mağdur ve tanıklara danışma hizmeti vermekle ve uygun yardımları sağlamakla görevlidir⁷⁵.

Mağdurlar ve avukatlar için hizmetler bölümü ise, savunma tarafı ve mağdurlar için hukuksal destek çalışmalarını yürütmekte ve mağdur ve savunma temsilcileri ofislerini bünyesinde barındırmaktadır.

Uluslararası ceza hukukunun önemli bileşenleri olan sivil toplum örgütleri, akademik çevreler ve hukuk profesyonelleri ile iletişim de Yazı İşleri Bürosu'nun görevleri arasındadır. Ancak Büro'nun iletişim hizmetleri bununla sınırlı değildir. Mahkeme'nin kamuoyuna tanıtılması ve devam eden davalar hakkında doğru bilgilendirilmesi için Büro bünyesinde bilgi ve dokümantasyon birimi kurulmuştur.

3.3.4 Savcılık

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni oluşturan en önemli organlardan birisi de Savcılık Bürosu'dur. Savcı tarafından yönetilen Savcılık Bürosu, Mahkeme'nin ayrı bir organı olarak bağımsız hareket eder. Taraf Devletler Kurulu'nca 9 yıllık görev süresi için salt çoğunlukla seçilen Savcı başkanlığındaki Büro, Mahkeme'nin yetkisine giren suçlarda suç ihbarlarını ve dayanakları olan her türlü bilgiyi kabul eder, bunları inceler, Mahkeme'nin önünde araştırma ve soruşturmayı yürütür⁷⁶.

Savcılık makamı Roma Konferansı boyunca üzerinde en çok tartışılan konulardan birisidir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Mahkeme'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile birlikte çalışmasını, bir anlamda Mahkeme'nin Konsey tarafından kontrol edilmesini istemiş ve bu yönde çaba sarfetmiştir. Soruşturulacak dosyaların, Güvenlik Konseyi tarafından belirlenmesi ve savcının sadece bu dosyalar için yetkilendirilmesini de içeren ABD temsilcilerinin teklifleri kabul görmemiş, Mahkeme'nin, Güvenlik Konseyi'nin bir alt birimi değil, yakın işbirliği yapan bağımsız bir yapı oluşturmasına çalışılmıştır.

Herhangi bir ceza davasının, delillerin toplanacağı ve gerekli

⁷⁵ Roma Statüsü; madde 43-6

⁷⁶ Roma Statüsü; madde 42

hazırlığın yapılacağı soruşturma döneminde, sanık, mağdur ve failerin haklarına saygı gösterilmesi, insan hakları hukukunun temel amaçlarından⁷⁷. Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde, adil bir yargılamanın gerçekleştirilmesinin de bu hakların bir parçası olduğu ve dolayısıyla Güvenlik Konseyi tarafından kontrol edilecek bir Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden, tarafsız ve bağımsız bir mahkeme olarak söz edilemeyeceği açıktır.

Roma Statüsü, Savcılık Bürosu'nun yapısını ve görevlerini düzenlediği 42. maddesinde, büro mensuplarının talimat beklemeyeceğini ve dıştan verilebilecek talimata göre hareket etmeyeceğini kabul ederek, Mahkeme dışı aktörlere karşı bağımsızlığını korumuştur. Ancak Savcılık Bürosu'nun bağımsızlığı Mahkeme dışında olduğu kadar, Mahkeme organlarına karşı da korunmalıdır. Bu nedenle, yine 42. maddede yapılan düzenlemeler ile Savcı'nın, büro ve büro mensuplarının, tesislerinin ve kaynaklarının yürütme ve yönetiminde tam yetkiye sahip olduğu ve diğer Mahkeme organlarından bağımsız olduğu kabul edilmiştir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcılık Ofisi'nin görevleri 3 ana başlık altında toplanabilir: Dosyalarla ilgili bilgi, belge ve delil toplanmasını da kapsayan araştırma görevi, dosyaların yargı aşamasına intikali ile başlayan kovuşturma görevi ve son olarak, dosyaların yetki açısından incelendiği ve diğer görevlerin yürütülmesi esnasında ihtiyaç duyulan desteğin sağlandığı yetki ve işbirliği görevi.

3.3.5 Taraf Devletler Kurulu

Roma Statüsü'nün 11. Bölümü 112. maddesi bir Taraf Devletler Kurulu'nun kuruluşunu düzenlemektedir. Statü'ye taraf devletlerin temsilcilerinden oluşturulan bu kurul, Mahkeme'nin idari denetimi ve (bir anlamda) yasama organı olarak görev yapar⁷⁸. Kurul'un, bir başkan ve iki yardımcısı ile 18 üyeden oluşan bir bürosu vardır ve bu üyeler Kurul'u temsil etmek üzere 3 yıllığına seçilir. Coğrafi dağılımın ve dünyadaki başlıca hukuk sistemlerinin eşit temsilinin dikkate alındığı, temsili bir yapısı olan Büro, yılda en az bir kez olmak üzere, gerekli sıklıkta toplanarak, görevlerinin yerine

⁷⁷ Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku; Yusuf Aksar; Seçkin Yayınevi; Ocak 2003; syf: 29

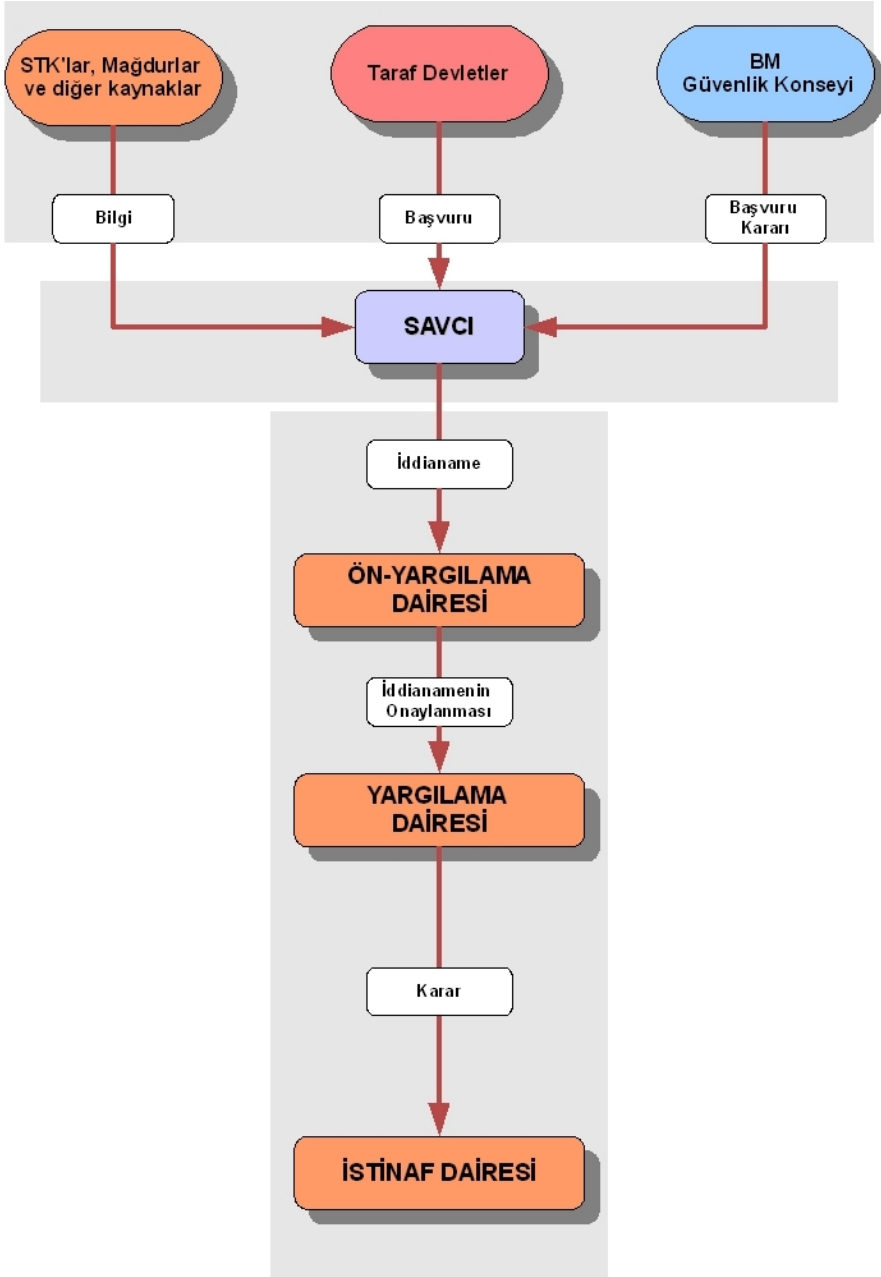
⁷⁸ ICC Factsheet; ICC-PIDS-FS-01-002/07_En

getirilmesinde Kurul'a yardım eder.

Savcı, savcı yardımcıları ve yargıçların seçimi, Taraf Devletler Kurulu'nca yapılır. Kurul ayrıca, Mahkeme'nin bütçesini inceler ve karar verir, Mahkeme'nin yönetimi ile ilgili Mahkeme Başkanlığı'na, Savcılık ve Yazı İşleri Büroları'na idari görüş sağlar.

Statü'de yapılacak değişiklikler de Kurul'un görev alanına girmektedir. Bu değişikliklerin en önemlisi "saldırı suçu"nun tanımıdır. Roma Statüsü, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçları belirttiği 5. maddede "saldırı suçu"nu saymasına karşın ilerleyen maddelerde tanımlamamış ve bu tanımlamayı Taraf Devletler Kurulu'na bırakmıştır. Yine Suç Unsurları ile Usul ve Delil Kuralları gibi Mahkeme'nin çalışması için gerekli olan diğer belgelerin kabulü, Roma Konferansı sonrasında, Taraf Devletler Kurulu'na bırakılmıştır. Saldırı suçu tanımı üzerinde henüz bir uzlaşmaya varılamamış ve Statü'deki yerini almamış olsa da Suç Unsurları ile Usul ve Delil Kuralları gibi diğer belgeler düzenlenmiş ve kabul edilmiştir.

Bilgi Kutusu 2: Uluslararası Ceza Mahkemesi Yargılama Süreci

3.4 Soruşturma, Yargılama ve Temyiz

Statü'nün oluşturulma çalışmaları sırasında, dünyadaki belli başlı hukuk sistemlerinin temsiliyeti hedeflenmiş ve bu farklı sistemlerin usul işlemlerine ve kurumlarına Statü'de yer verilmiştir. Yine insan haklarına saygılı, adil bir yargılama süreci için sanık, mağdur ve tanık hakları, Statü'nün pek çok maddesinde önemle vurgulanmış ve güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Roma Statüsü'nün 3. bölümü "Ceza Hukukunun Temel İlkeleri" başlığını taşımaktadır ve Usul ve Delil Kuralları ile Statü'yü tamamlayıcı diğer metinler eşliğinde bağımsız, tarafsız, süratli ve adil bir yargılama sürecinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Mahkeme Savcısı, soruşturma aşamasında, dosya kapsamındaki olaylarla ilgili bilgi, belge ve diğer delillerin toplanmasının yanı sıra sanık, mağdur ve tanıkların mahkemeye çağrılmasından, ifadelerinin alınmasından sorumludur. Yargılama ve temyiz süreci boyunca ise savcı, davacı tarafı temsilen, sanık karşısında yer alır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama süreci 3 başlık altında incelenebilir: Soruşturma aşaması, yargılama ve temyiz safhaları.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısı'nın, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ya da taraf devlet/devletlerin başvurusu ile başlayan soruşturma süreci, Savcı tarafından hazırlanan iddianamenin ön-yargılama dairesince kabul edilmesi halinde, sona erer ve yargılama süreci başlar. Sanığın mahkumiyeti veya beraati ile sonuçlanabilecek yargılamanın ardından, sanık ya da davacı tarafı temsil eden Savcı, kararı temyiz edebilir, gerekli şartların varlığı halinde, karar düzeltme yoluna gidebilir.

a) Soruşturma

Roma Statüsü'nde soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar ile ilgili olarak soruşturma başlatılmasını sağlayabilecek şu üç yol düzenlenmiştir: Statü'ye taraf bir devletin başvurusu, BM

Güvenlik Konseyi'nin başvurusu ve Savcı'nın kendiliğinden (re'sen) harekete geçmesi.

Statü'ye taraf bir devletin başvurusu ile soruşturmanın başlatılması yolu Roma Statüsü'nün 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren bir veya daha fazla suçun işlendiğine dair bilgisi olan bir taraf devlet, Mahkeme Savcısı'na başvurarak ilgili kişilerin yargılanıp yargılanamayacağını soruşturulmasını talep edebilir. Savcı, kendisine iletilen talebi, bilgi ve belgeleri değerlendirdikten sonra, soruşturmanın başlatılıp başlatılmayacağına karar verir. Başvuruyu yapan devlet, suçun işlenmesi ile ilgili bilgilere sahip bir devlet olabileceği gibi bizzat topraklarında suçun işlendiği devlet de olabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde soruşturma ya da yargılama aşamasında bulunan Orta Afrika Cumhuriyeti, Uganda ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti dosyalarında, soruşturmanın başlatılması talebi bu ülkelerin hükûmetleri tarafından Mahkeme Savcısı'na iletilmiştir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde soruşturmanın başlatılmasının bir diğer yolu ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı ile Savcı'ya başvurulmasıdır. Mahkeme, Birleşmiş Milletler'in bir alt ya da tali organı olmamasına veya aralarında organik bir bağ bulunmamasına karşın, Statü'nün 13(b) maddesine göre, Güvenlik Konseyi, alacağı karar ile soruşturmanın başlatılması için başvuruda bulunabilir. Statü'de, Birleşmiş Milletler'e tanınan bu yetkinin temelleri, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. bölümünde bulunur. Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VII. bölümü uyarınca, barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumlarında barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için uluslararası toplumun müdahalesine karar verebilir. Bu müdahale, askeri olabileceği gibi, ekonomik, diplomatik ya da benzeri askeri nitelik taşımayan şekillerde olabilir.

Son olarak, Savcı, bir olay ile ilgili olarak, eline her türlü kaynaktan ulaşan bilgilerin soruşturma başlatmak için yeterli olduğuna karar vermesi halinde, Ön-Yargılama Dairesi'ne başvurarak soruşturma başlatma yetkisi talep edebilir. Ön-Yargılama Dairesi, Savcı'nın bu talebini inceleyerek, soruşturma için makul nedenler bulunduğu ve davanın Mahkeme'nin yetki alanına girdiğine karar verirse, Savcı'ya soruşturmaya başlama izni verir. Daire'nin talebi reddetmesi halinde, Savcı aynı olayla ilgili olarak, yeni bilgi ve delillere dayanarak talebini yineleyebilir.

Soruşturmanın resmen başlatılmasının ardından, Savcı, delilleri toplamak ve incelemenin yanı sıra hakkında soruşturma yapılan şahısları, mağdurları ve tanıkları mahkemeye davet edebilir ve sorgulayabilir, herhangi bir devletin veya bir hükümet dışı örgütün işbirliğini veya kendi yetkisi ve/veya emrine uygun olarak bir düzenlemede bulunmasını talep edebilir⁷⁹. Savcı, bu işbirliğini sağlayabilmek için gerekli düzenlemeleri yapabileceği gibi devletler, uluslararası örgütler veya kişilerle anlaşmalar yapabilir.

Soruşturma aşaması boyunca, Ön-Yargılama Dairesi, Savcı'nın talebi üzerine, bir soruşturma için gerekli olabilecek emir ve müzekkereleri çıkarmak ve gerekli hallerde mağdurların, tanıkların ve delillerin korunmasını sağlamakla görevlidir⁸⁰.

Soruşturmanın tamamlanması ile Savcı, iddianamesini hazırlayarak, destekleyici belge ve delillerle birlikte Ön-Yargılama Dairesi'ne sunar.

Savcının sunduğu iddianameyi hukuksal açıdan inceleyen Ön-Yargılama Dairesi, yargılamanın sonraki aşamalarına tesiri olmayacak şekilde iddianameyi onaylayabilir, reddedebilir ya da başka bir tarihte yeniden gözden geçirilmesine karar verebilir.

Ön-Yargılama Dairesi, Savcı'nın hazırladığı iddianame ve beraberinde sunduğu bilgi ve belgeleri yeterli bularak, şahsın isnat edilen suçları işlediğine dair somut gerekçelerin bulunduğuna karar vermesi halinde, iddianameyi onaylayarak dosyayı Yargılama Dairesi'ne iletir. Ön-Yargılama Dairesi'nin kabul kararının, iddianamede yer alan tüm suçları kapsamı zorunlu değildir. Daire, şahsın bazı suçları işlediğine dair makul deliller olmadığına da karar verebilir. Bu halde, iddianameyi bir bütün olarak kabul etmek yerine, sadece yeterli delillerin olduğuna karar verdiği suçlar bakımından kabul edebilir.

Daire, belirli bir iddiaya ilişkin olarak Savcı'dan yeni deliller getirmesini ya da soruşturmayı derinleştirmesini de isteyebilir. Suçun işlendiğine dair bilginin bulunduğu ancak yargılamanın başlatılmasına yetecek delillerin bulunmadığında başvuracağı bu yol ile Daire, iddianamenin onaylanması duruşmasında bir karar vermektan çekinir ve duruşmayı erteler. Aynı şekilde, sunulan delillerin, Mahkeme'nin

⁷⁹ Roma Statüsü; madde 54

⁸⁰ Roma Statüsü; madde 57

yetkisine giren fakat Savcı'nın iddianamesinde yer almayan, farklı bir suçun varlığına işaret etmesi halinde, Daire, duruşmayı erteleyerek, Savcı'dan iddianameyi değiştirmesini isteyebilir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısı tarafından hazırlanan iddianame, bir yargılamanın gerekliliğine dair yeterli somut gerekçeler içermiyorsa, Daire, iddianameyi tümüyle reddeder. Savcı, iddianamenin reddedilmesi durumunda, ancak yeni bilgi ve belgeler eşliğinde Ön-Yargılama Dairesi'ne yeniden başvurabilir.

b) Yargılama

Roma Statüsü'nün 6. bölümünde düzenlenen yargılama aşaması, Ön-Yargılama Dairesi'nin Savcı tarafından hazırlanan iddianameyi kabul etmesi ile başlar ve sanık hakkında suçlu olduğuna ya da olmadığına dair verilecek hüküm ile sona erer. Yargılama bölümünü oluşturan yargıçların arasından seçilecek 3 yargıç ile yürütülür ve bu yargıçlar, yargılamanın her aşamasında hazır bulunmak zorundadırlar⁸¹.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü, iki aşamalı bir yargılama safhasını benimsemiştir⁸². Anglo-Sakson hukuk geleneğinden etkilenen bu sistemde, Yargılama Dairesi öncelikle, sanığın suçlu olup olmadığına karar verir. Yapılan duruşmalar neticesinde, sanığın suçluluğuna karar verilmesi halinde, yargılamanın ikinci büyük aşaması olan, cezanın belirlenmesi aşamasına geçilir.

Ön-Yargılama Dairesi'nin iddianameyi onaylamasının ardından, dosya, Mahkeme Başkanlığı tarafından oluşturulan Yargılama (Dava) Dairesine iletilir. Dava Dairesi, dosyanın kendisine iletilmesinin ardından, taraflarla görüşerek, adil ve süratli bir yargılama için gerekli usulü belirler. Duruşmaların başlamasından önce yürütülecek hazırlıklar kapsamında, Daire, yargılamada kullanılacak dil veya dilleri belirleyerek taraflara daha önce kendilerine iletilmemiş bilgi ve belgelerin iletilmesini sağlar.

Dava Dairesi, yargılamayı adil ve süratli şekilde yürütmek, sanığın haklarına tam olarak saygı göstermek ile yükümlüdür. Bu

⁸¹ Roma Statüsü; madde 63

⁸² Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku; Yusuf Aksar; Seçkin Yayınevi; Ocak 2003; syf:113

yükümlülük, Roma Statüsü⁸³ ve uluslararası belgeler⁸⁴ ile kabul edilmiş ve adil yargılanma hakkı, isnat edilen suçlar ne kadar ağır olursa olsun, güvence altına alınmıştır. Aynı şekilde Mahkeme, tanık ve mağdurların güvenliğinin sağlanması ile fiziksel ve ruhsal sağlıklarının, saygınlık ve özel hayatlarının korunması için uygun önlemleri almakla yükümlüdür.

Roma Statüsü'nde belirtilen şartlar dışında, aleni yapılacak yargılama sonucunda, Dava Dairesi, delilleri ve tüm yargılama sürecini değerlendirdikten sonra hüküm verir. Verilecek karar, sadece yargılama sırasında sunulan ve mahkeme önünde tarafların serbestçe tartıştığı delillere dayanır⁸⁵. Statü, yargıçların, oy birliği ile karar vermesini öngörse de oy birliğine varılmadığı durumlarda salt çoğunluk ile de karar verilebileceğini düzenlemiştir.

Yargılama sonucunda, sanığın mahkumiyetine karar verilmesi halinde, sanığa verilebilecek ceza yine Yargılama (Dava) Dairesi tarafından belirlenir. Cezalar belirlenirken, Usul ve Delil Kuralları'na uygun olarak, suçun ağırlığı ve sanığın kişisel koşulları dikkate alınır. Statüde öngörülen en ağır ceza 30 yıl ya da çok ciddi hallerde, müebbet hapis cezasıdır⁸⁶. Müebbet hapis cezası ancak sanığın şahsi durumunun elvermesi halinde verilebilir. Mahkeme ayrıca, hapis cezasına ek olarak, mağdurlara tazminat da dahil olmak üzere, para cezalarına hükmedebilir.

c) Temyiz

Bireylerin, uluslararası ceza hukuku kapsamında, işledikleri suçlar nedeniyle yargılanmalarının ilk örnekleri olan ve II. Dünya Savaşı sonrası kurulan, Nuremberg ve Tokyo Mahkemelerinin Statü'lerinde temyiz yolu öngörülmemekteydi⁸⁷. Statüler açıkça, bu mahkemelerin verdiği kararların nihai ve kesin olduğunu ve başka bir mahkemenin denetimine tabi olmadığını düzenlemekteydi⁸⁸.

⁸³ Roma Statüsü; madde 67

⁸⁴ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi madde 10-11; BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi madde 14; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6

⁸⁵ Roma Statüsü; madde 74

⁸⁶ Roma Statüsü; madde 77

⁸⁷ Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku; Yusuf Aksar; Seçkin Yayınevi; Ocak 2003; syf:190

⁸⁸ Nuremberg Mahkemesi statüsü madde 26, Tokyo Mahkemesi Statüsü madde 17

Günümüzde temel insan haklarından olan⁸⁹ ve ceza hukukunun ayrılmaz bir parçası olan temyiz kurumu, uluslararası ceza hukuku alanında ilk kez Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi Statüsü ile uygulamada yer bulmuştur. Benzer şekilde Ruanda Savaş Suçluları Mahkemesi Statüsü'nde de yer alan temyiz yolu, Roma Statüsü'nün 8. bölümünde, "Temyiz ve Karar Düzeltme" başlığı altında düzenlenmiştir.

Roma Statüsü'nün 81. maddesine göre, Dava Dairesi tarafından verilen bir karar, savcı ya da hükümlü tarafından temyiz edilebilir. Savcı, usul hatası, maddi ya da hukuki hata sebeplerine dayanarak temyize gidebilirken, hükümlü, bu sebeplerin yanı sıra, yargılama sürecini veya kararı etkileyebilecek herhangi bir sebebe dayanarak temyize gidebilir.

Statü'nün 39. maddesi gereğince Mahkeme Başkanı ve dört yargıçtan oluşan beş kişilik İstinaf Dairesi, önüne gelen dava hakkında Dava Dairesi'nin vermiş olduğu kararı, usul ve esas yönünden inceler.

İstinaf Dairesi, Yargılama Dairesi'nin sahip olduğu yetkilerin tamamına sahiptir⁹⁰. İstinaf Dairesi, Yargılama Dairesi tarafından verilen kararı ve cezayı onaylayabilir, değiştirebilir ya da farklı bir Yargılama Dairesi önünde yeni bir yargılama yapılmasına karar verebilir.

İstinaf Dairesi, temyiz edilen dosya kapsamında verilen cezayı arttıramaz ya da farklı nedenlerden dolayı ek mahkumiyet kararları veremez. Bu uygulamanın amacı, sanığın, temyiz talebinde bulunma hakkını kullanmasına engel teşkil edecek çekincelerin oluşturulmamasıdır⁹¹.

Temyizin yanı sıra yargılanmanın yenilenmesi yolu da Roma Statüsü'nde düzenlenmiştir⁹². Yeni delillerin bulunması, karara esas teşkil eden delillerin geçersizliğinin anlaşılması veya Statü'de belirtilen diğer hallerde sanık veya savcı, yargılanmanın yenilenmesi için başvurabilir. İstinaf Dairesi, bu başvuruyu inceleyerek, dosyayı,

⁸⁹ Temyiz hakkının düzenlendiği bazı uluslararası insan hakları sözleşmeleri; BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi madde 14; Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi madde 8, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 7 numaralı Protokol madde 2

⁹⁰ Roma Statüsü madde 83; Usul ve Delil Kuralları kural 149

⁹¹ Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku; Yusuf Aksar; Seçkin Yayınevi; Ocak 2003; syf: 201

⁹² Roma Statüsü; madde 84

kararı veren Yargılama Dairesi'ne iletebileceği gibi, dosyayı görüşmesi için yeni bir Yargılama Dairesi'nin oluşturulmasını sağlayabilir. Bir diğer yol olarak, İstinaf Dairesi, dosyayı kendisi incelemek üzere ele alabilir.

Statü gereğince, İstinaf Dairesi, Yargılama Dairesi'nin kararlarını onaylamak ya da bozmakla kalmayıp gerekli görürse, dosyanın görülmesini kendisi ele alabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Yargılama Dairesi'nin bütün yetkilerine sahip olan Daire, bu özelliğinden ötürü, "İstinaf Dairesi" olarak adlandırılmaktadır.

Bilgi Kutusu 3: Devam Eden Davalar

<i>Dosya</i>	<i>Başvuru (Tarihi)</i>	<i>Soruşturmanın Başlaması</i>	<i>Çıkarılan Tutuklama Kararı</i>	<i>Gerçekleşen Tutuklama</i>	<i>Yargılamanın Başlaması</i>
Uganda	Uganda Hükümeti başvurusu (Aralık 2003)	Temmuz 2004	Josef Kony	X	X
			Vincent Oti		
			Raska Lukwiya	X	X
			Okot Odhiambo	X	X
			Dominic Ongwen	X	X
Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC)	DKC Hükümeti başvurusu (Mart 2004)	Mayıs 2004	Thomas Lubanga	17 Mart 2007	X
			Germain Katanga	18 Ekim 2007	X
Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC)	OAC Hükümeti başvurusu (Aralık 2004)	Mayıs 2007	Mathieu Ngujolo Chui	7 Şubat 2008	X
			X	X	X
Darfur, Sudan	BM Güvenlik Konseyi (Mart 2005)	Haziran 2005	Ahmed Haroun	X	X
			Ali Kushayb	X	X

4. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Devam Eden Davalar

4.1 *Demokratik Kongo Cumhuriyeti*⁹³

Eski adı Zaire olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde, 1998 yılında Thomas Lubanga Dyilo liderliğindeki UPC (Kongo Vatanseverler Birliği) ile Hükümet kuvvetleri arasında başlayan ve bugüne kadar yaklaşık 4 milyon insanın öldüğü çatışmalar, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük “ölümcül çatışmalardan” biri sayılmaktadır.

2005 yılında UPC, liderleri tarafından, siyasi bir partiye dönüştürülerek, Ituri Bölgesi'ndeki yaklaşık 15.000 milis silahsızlandırıldı ve çoğu sivil hayata karıştı. Ancak son 10 yıldır silahlendirilen binlerce milis, farklı silahlı politik gruplara katılarak, çatışmalarda aktif rol oynamaya devam etmektedir. Bölge henüz istikrara kavuşmuş değildir ve ciddi insan hakları ihlallerine dair bilgiler gelmeye devam etmektedir.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti Başkanı, UCM savcısı Luis Moreno Ocampo'ya bir mektup göndererek, ülkesinde gerçekleştirilen ve Roma Statüsü kapsamındaki suçlara ilişkin soruşturma açılmasını talep etmiştir. Bunun üzerine savcı, ön araştırmasının ardından, Haziran 2003'te Kongo'daki durumu yakından inceleyeceğini açıklamış ve 4 Temmuz 2004 tarihinde olayı Ön-Yargılama Dairesi'ne taşımıştır. Dosya kapsamında, 17 Mart 2006 tarihinde tutuklanan Kongo Vatanseverleri Birliği lideri Thomas Lubanga, Mahkeme kararına istinaden UCM tarafından tutuklanan ilk kişi olmuştur. 28 Ağustos 2006 tarihinde, savcı tarafından resmen suçlanan Lubanga hakkında, 1. Ön-Yargılama Dairesi'nde iddianamenin onaylanması duruşması 9 Kasım 2006 tarihinde başlamıştır. Daire, 9 Ocak 2007 tarihli kararı ile, Thomas Lubanga'nın iddianamede yer alan suçları işlediğine yönelik yeterli delil bulunduğu kanaat getirerek, yargılanması için dosyayı Dava Dairesi'ne göndermiştir. 8. maddede belirtilen savaş suçlarını işlemekle suçlanan Lubanga'ya yönelik iddianamedeki suçlar arasında; “15 yaşından küçük çocukların askere

⁹³ 8 Eylül 2000 tarihinde Roma Statüsü'nü imzalayan DKC, 11 Nisan 2002 tarihinde Statü'yü onaylamıştır.

alınması ve çatışmalarda aktif olarak kullanılması” suçlaması öne çıkmaktadır.

18 Ekim 2007 tarihinde ise dosya kapsamındaki ikinci tutuklama gerçekleşmiştir. Altı farklı savaş suçu ve üç insanlığa karşı suç nedeniyle, İturi Vatansever Direniş Gücü (Force de Résistance Patriotique en Ituri - FRPI) lideri Germain Katanga hakkında Mahkemece, 2 Temmuz 2007 tarihinde bir tutuklama kararı verilmesinin ardından, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Katanga'yı, Mahkeme'ye teslim etmiştir. Dosya, iddianamenin hazırlanması aşamasındadır ve Mart 2008'de iddianamenin onaylanması duruşmasının başlaması planlanmaktadır.

Son olarak, 7 Şubat 2008 tarihinde, Demokratik Kongo Cumhuriyeti hükûmeti, Mahkeme'nin bir diğer tutuklama kararına uyarak, ordusunda (Forces Armées de la RDC -FADRC) görevli bir albayı, Mathieu Ngujolo Chui'yi teslim etmiştir. Hakkında çıkarılan tutuklama kararında, Albay Chui, altı farklı savaş suçu ve üç farklı insanlığa karşı suçu işlemekle suçlanmıştır.

4.2 Uganda⁹⁴

1987 yılında Joseph Kony tarafından kurulan ve Uganda'nın kuzeyinde dini temellere dayalı bir devlet kurmak isteyen LRA (Lord's Resistance Army-Tanrı'nın Direnişi Ordusu) ile hükümet kuvvetleri arasındaki çatışmalar, Afrika'da en uzun süre devam eden çatışmalardan biridir.

LRA; geniş çaplı insan hakları ihlalleri, tecavüz, işkence, cinayet ve “çocuk asker” kullanmakla suçlanmaktadır.

Bölgede yapılan bir araştırmaya göre halkın %78'i bir cinayete tanık olmuş, %68'i ise (LRA veya hükümet güçleri tarafından) kötü muameleye uğramıştır⁹⁵.

Aralık 2003'te Uganda Başkanı Yoweri Museveni, LRA (Tanrı'nın Direnişi Ordusu) ile ilgili durumu UCM'ye götürme kararı almıştır. Başsavcı 29 Temmuz 2004 tarihinde konu ile ilgili olarak soruşturma açıldığını duyurmuş ve dosyayı 2. Ön-Yargılama Dairesi'ne taşımıştır.

⁹⁴ 17 Mart 1999 tarihinde Roma Statüsü'nü imzalayan Uganda, 14 Haziran 2002'de Statü'yü onaylamıştır. (68. taraf devlet)

⁹⁵ <http://www.sway-uganda.org/SWAY.RBrief.1.pdf>

Aralık 2005'te BM Genel Sekreteri Uganda'da Hükümetin, hükümete bağlı yerel kuvvetlerin ve LRA'nın -özellikle çocuklara karşı- ciddi suçlar işlediğini belirtmiştir.

Mahkeme Ekim 2005'te LRA'nın 5 lideri hakkında, bir yandan cinayet, kölelik, seks köleliği, tecavüz suçları nedeniyle insanlığa karşı suç, diğer yandan da cinayet, tecavüz, sivillerin öldürülmesi ve yağma suçlarından dolayı savaş suçu işledikleri gerekçesiyle tutuklama kararı çıkartmıştır. Haklarında tutuklama kararı verilen kişilerden hiçbiri henüz yakalanamamıştır.

4.3 Darfur, Sudan ⁹⁶

2003 yılında, yerel bir isyanın ardından, bölgedeki yerel kabileler ile Hükümet tarafından kurulan ve desteklenen Arap kökenli milis kuvvetleri (Janjavit - Janjawid) arasında çatışmalar başlamıştır.

Çatışmalar nedeniyle bugüne kadar, yaklaşık olarak iki milyon insanın evinden ayrılmak zorunda kaldığı ve 100 binden fazla insanın hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Topraklarından ayrılan bu iki milyon insanın büyük çoğunluğu, batıdaki Çad sınırını geçerek buradaki mülteci kamplarına yerleşti. Halen 1.5 milyon insan Çad ve Sudan'daki mülteci kamplarında yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Sivillere yönelik cinayet, işkence ve tecavüz suçlarının artarak devam ettiği Darfur'da, BM raporlarına göre, sadece 2006 yılında, 200 binden fazla insan yerinden oldu.

Hükümet'in Darfur Bölgesi'nde, geniş çaplı bir "etnik temizlik" başlattığı iddiaları üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 18 Eylül 2004 tarihinde, 1564 no'lu kararıyla⁹⁷ Genel Sekreter'den Sudan'da bir araştırma komisyonu kurulmasını istemiştir. Kurulan komisyon, 25 Ocak 2005'te, BM Genel Sekreterine bir rapor sunmuş ve sivil halkın korunması ve suçluların cezalandırılması için harekete geçilmesini tavsiye etmiştir. Raporun ardından, Güvenlik Konseyi, 31 Mart 2005 tarihli ve 1593 no'lu kararı⁹⁸ ile olayı UCM'ne

⁹⁶ Sudan, 8 Eylül 2000 tarihinde Roma Statüsü'nü imzalamış ancak henüz onaylamamıştır.

⁹⁷ Karar metnine
"[http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/515/47/PDF/N0451547.pdf?](http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/515/47/PDF/N0451547.pdf?OpenElement)
OpenElement" adresinden ulaşılabilir.

⁹⁸ Karar metnine
"<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/292/73/PDF/N0529273.pdf?>

taşıma kararı almıştır.

6 Haziran 2005'te UCM Savcısı Luis Moreno Ocampo, Darfur'da işlenen suçlar hakkında soruşturmayı resmi olarak açmış ve dosya Hakim Akua Kuenyehia (Gana) başkanlığındaki 1 no'lu Ön-Yargılama Dairesi'ne iletilmiştir.

27 Şubat 2007 tarihinde Savcı Ocampo, 1 nolu Ön-Yargılama Dairesi'nden, Ahmad Muhammad Harun (Sudan eski İçişleri Bakanı) ve Ali Muhammad Ali Abdal-Rahman'ın (Ali Kushayb olarak da bilinen milis lideri) Mahkeme huzuruna gelmeleri için celpname çıkarılmasını talep etmiştir. Savcı, başvurusunda, her iki kişinin de 2003 ve 2004 yıllarında, Darfur'da işlenen insanlığa karşı suçlarda ve savaş suçlarında sorumluluğu olduğu belirtilmiştir. 1 nolu Ön-Yargılama Dairesi, 2 Mayıs'ta yaptığı açıklamada, Ahmad Muhammad Harun ve Ali Muhammad Ali Abdal-Rahman'ın iddia olunan suçları işlediklerine dair makul dayanaklar olduğuna kanaat getirmesine karşın celpnamenin, şahısların gelmelerini sağlamak için yeterli olacağına düşünülmediğini belirterek, huzura gelmeleri için celpname yerine, 27 Nisan 2007 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, tutuklama kararı çıkarıldığını duyurmuştur.

Tutuklama kararında, aralarında tecavüz, işkence, sivillere yönelik saldırılar, yağma ve cinayetin de bulunduğu 51 farklı suçlama yer almıştır.

5 Aralık 2007 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne hitap eden Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısı Luis Moreno-Ocampo, Sudan Hükûmeti'nin Mahkeme ile işbirliğine yanaşmadığını kaydederek, Güvenlik Konseyi'nin ve Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin desteği talebini yinelemiştir. Aynı konuşmada, Darfur ile ilgili iki farklı araştırmanın devam ettiğini açıklayan Savcı, bunlardan ilkinin, mülteci kamplarında sivillere yönelik saldırılar ile ilgili olduğunu, diğerinin ise son dönemlerde artan, insani yardım örgütlerinin çalışanlarına yönelik saldırılara odaklandığını belirtmiştir.

4.4 Orta Afrika Cumhuriyeti⁹⁹

Eski bir Fransız sömürgesi olan Orta Afrika Cumhuriyeti bağımsızlığını 1960 yılında kazanmıştır. Askeri yönetimlerin ardından, 1993'te sivil yönetim başa geçmişse de Mayıs 2001'deki başarısız darbe girişiminin ardından, ülkede çatışmalar başlamıştır. 5 Aralık 2004 tarihinde kabul edilen anayasanın ardından, 2005 Mart'ında seçimlere gidilmiştir ancak dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, siyasi istikrarsızlık devam etmektedir.

2005 yılında, Orta Afrika Cumhuriyeti eski devlet başkanı ve başkan yardımcısı tarafından işlenen suçları araştıran yerel mahkeme, olayın araştırılmasında yetersiz kalabileceğinden hareketle, UCM savcısından konuyla ilgili soruşturma başlatmasını talep etmiştir. Ancak Savcılık, “tamamlayıcılık” ilkesi gereğince, Orta Afrika Cumhuriyeti Yüksek Ceza Mahkemesi'nin (Cour de Cassation) kararını bekledi. Yüksek Ceza Mahkemesi, 11 Nisan 2006 tarihinde verdiği kararla, yerel mahkeme kararını onaylayarak, mevcut koşullarda, OAC'de etkin araştırma ve yargılama yapamayacağına karar verdi. Daha önce söz konusu davanın neticesini beklediğini açıklayan Savcılık Ofisi, bu kararın ardından harekete geçerek, dosyayı Mayıs 2007'de, 3. Ön-Yargılama Dairesi'ne taşımıştır.

Henüz bir tutuklama kararı verilmeyen dosyada, eski hükümet yetkilileri hakkında cinayet, tecavüz ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin kuzeyinde yaşayan yerlilere yönelik soykırım iddiaları mevcuttur.

4.5 Diğer dosyalar

Henüz bir soruşturmanın başlatılmadığı ancak durumla ilgili olarak UCM'ye başvuruların yapıldığı bilinen bazı olaylar şunlardır:

Gürcistan; Statü'ye taraf bir devlet. Abhaz Hükümeti'nin “etnik temizlik” yaptığı iddiası ile UCM'ye başvurmuştur. 2004 yılından itibaren konuyla ilgili olarak bir araştırma komitesi görevlendirilmiştir.

Burundi; Şubat 2005'te BM Genel Sekreteri, Burundi'de tarafların, iç savaşta, çocuk asker kullandıkları ve çocuklara karşı savaş suçu işlediklerini belirtmiştir. Henüz resmi bir soruşturma

⁹⁹ OAC 7 aralık 1999 tarihinde Roma Statüsü'nü imzalamış ve 3 Ekim 2001'de onaylamıştır. (onaylayan 41. ülke)

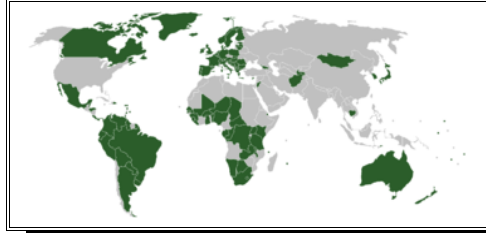
başlatılmamıştır.

Irak, Kolombiya, Lübnan, Fildişi Sahili Cumhuriyeti UCM'ye taşınan diğer bazı dosyalardır. Irak¹⁰⁰ ve Venezuela¹⁰¹ ile ilgili olarak Savcılık Ofisi yaptığı açıklamalarla dosyaların artık takip edilmediğini bildirmiştir. Ancak diğer dosyalar ile ilgili Mahkemece yapılmış bir açıklama bulunmamaktadır.

¹⁰⁰ http://www.iccnw.org/documents/OTP_letter_to_senders_re_Iraq_9_February_2006.pdf

¹⁰¹ http://www.iccnw.org/documents/OTP_letter_to_senders_re_Venezuela_9_February_2006.pdf

Ek 1: Roma Statüsü'ne Taraf Devletler

17 Temmuz 2007 tarihinde 105 onay

(Devlet ve onay tarihi)

Afrika Ülkeleri (29 taraf devlet)	Mauritius 5 Mart 2002
Benin 22 Ocak 2002	Namibia 25 Haziran 2002
Botswana 8 Eylül 2000	Nijer 11 Nisan 2002
Burkina Faso 16 Nisan 2004	Nijerya 27 Eylül 2001
Burundi 21 Eylül 2004	Senegal 2 Şubat 1999
Orta Afrika Cumhuriyeti 3 Ekim 2001	Sierra Leone 15 Eylül 2000
Çad 1 Kasım 2006	Güney Afrika Cumhuriyeti 27 Kasım 2000
Kongo (Brazzaville) 3 Mayıs 2004	Tanzanya 20 Ağustos 2002
Komoros 18 Ağustos 2006	Uganda 14 Temmuz 2002
Demokratik Kongo Cumhuriyeti 11 Nisan 2002	Zambiya 13 Kasım 2002
Cibuti 5 Kasım 2002	
Gabon 20 Eylül 2000	
Gambia 28 Haziran 2002	
Gana 20 Aralık 1999	
Gine 14 Temmuz 2003	
Kenya 5 Mart 2005	
Lesoto 6 Eylül 2000	
Liberya 22 Eylül 2004	
Malawi 19 Eylül 2002	
Mali 16 Ağustos 2000	
	Latin Amerika & Karayip Ülkeleri (22 taraf devlet)
	Antigua & Barbuda 18 Temmuz 2001
	Arjantin 8 Şubat 2001
	Barbados 10 Aralık 2002
	Belize 5 Nisan 2000
	Bolivya 27 Haziran 2002
	Brezilya 20 Haziran 2002
	Kolombiya 5 Ağustos 2002

Kosta Rika 7 Temmuz 2001
Dominika 12 Şubat 2001
Dominik Cumhuriyeti 12 Mayıs
2005
Ekvador 5 Şubat 2002
Guyana 24 Eylül 2004
Honduras 1 Temmuz 2002
Meksika 28 Ekim 2005
Panama 21 Mart 2002
Paraguay 14 Mayıs 2001
Peru 10 Kasım 2001
St. Kitts & Nevis 22 Ağustos 2006
St. Vincent & Grenadines 3 Aralık
2002 (a)
Trinidad & Tobago 6 Nisan 1999
Uruguay 28 Haziran 2002
Venezuela 7 Haziran 2000

Asya Ülkeleri (13 taraf devlet)

Afganistan 10 Şubat 2003
Kamboçya 11 Nisan 2002
Kıbrıs 7 Mart 2002
Fiji 29 Kasım 1999
Japonya 17 Temmuz 2007
Ürdün 11 Nisan 2002
Marshall Adaları 7 Aralık 2000
Moğolistan 11 Nisan 2002
Nauru 12 Kasım 2001
Güney Kore 13 Kasım 2002
Samoa 16 Eylül 2002
Tacikistan 5 Mayıs 2000
Doğu Timor 6 Eylül 2002

Doğu Avrupa (16 taraf devlet)

Arnavutluk 31 Ocak 2003
Bosna-Hersek 11 Nisan 2002
Bulgaristan 11 Nisan 2002
Hırvatistan 21 Mayıs 2001
Estonya 30 Ocak 2002
Gürcistan 5 Eylül 2003

Macaristan 30 Kasım 2001
Letonya 28 Haziran 2002
Litvanya 12 Mayıs 2003
Makedonya Cumhuriyeti 6 Mart
2002
Karadağ 23 Ekim 2006
Polonya 12 Kasım 2001
Romanya 11 Nisan 2002
Sırbistan 6 Eylül 2001
Slovakya 11 Nisan 2002
Slovenya 31 Aralık 2001

**Batı Avrupa ve Diğer Ülkeler (25
taraf devlet)**

Andorra 30 Nisan 2001
Avustralya 1 Temmuz 2002
Avusturya 28 Aralık 2000
Belçika 28 Haziran 2000
Kanada 7 Temmuz 2002
Danimarka 21 Haziran 2001
Finlandiya 29 Aralık 2000
Fransa 9 Temmuz 2000
Almanya 11 Aralık 2000
Yunanistan 15 Mayıs 2002
İzlanda 25 Mayıs 2000
İrlanda 11 Nisan 2002
İtalya 26 Temmuz 1999
Liechtenstein 2 Ekim 2001
Lüksemburg 8 Eylül 2000
Malta 29 Kasım 2002
Hollanda 17 Temmuz 2001
Yeni Zelanda 7 Eylül 2000
Norveç 16 Şubat 2000
Portekiz 5 Şubat 2002
San Marino 13 Mayıs 1999
İspanya 24 Ekim 2000
İsveç 28 Haziran 2001
İsviçre 12 Ekim 2001
Birleşik Krallık 4 Ekim 2001

Ek 2: Roma Statüsü; Suçlar

Madde 5

Mahkeme'nin Yargı Yetkisine Giren Suçlar

1. Mahkeme'nin yargı yetkisi, uluslararası toplumu bir bütün olarak ilgilendiren en ciddi suçlar ile sınırlıdır. Mahkeme, bu Statü'ye uygun olarak, aşağıdaki suçlar hakkında yargı yetkisine sahiptir:

- (a) Soykırım suçu;
- (b) İnsanlığa karşı suçlar;
- (c) Savaş suçları;
- (d) Saldırı suçu.

2. Mahkeme, saldırı suçu üzerindeki yargı yetkisini, 121 ve 123. maddelere uygun bir şekilde suçu tanımlayan ve bu suçla ilgili olarak Mahkeme'nin hangi durumlarda bu yetkisini kullanacağını ortaya koyan bir hüküm kabul edildikten sonra yerine getirir. Böyle bir hüküm, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ilgili hükümleri ile uyumlu olmalıdır.

Madde 6

Soykırım

Bu Statü'nün amaçları bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir gruba, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri, soykırım suçunu oluşturur.

- a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;
- b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;
- c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek;
- d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;
- e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek;

Madde 7

İnsanlığa karşı suçlar

1. Bu Statünün amaçları bakımından “insanlığa karşı suçlar”, herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen aşağıdaki fiilleri kapsamaktadır:

- (a) Öldürme;
- (b) Toplu yok etme;
- (c) Köleleştirme;
- (d) Nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli;
- (e) Uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, hapsedme veya fiziksel özgürlükten başka biçimlerde mahrum etme;
- (f) İşkence;
- (g) Irza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri;
- (h) Paragraf 3’te tanımlandığı şekliyle, her hangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, bu paragrafta atıf yapılan herhangi bir eylemle veya Mahkeme’nin yetki alanındaki herhangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm;
- (i) Kişilerin zorla kaybedilmesi;
- (j) Apartheid (İrk ayrımcılığı) suçu;
- (k) Kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler.

2. 1. paragrafın amaçları bakımından:

- (a) “Herhangi bir sivil topluluğa yöneltilmiş saldırı”, devlet ya da kurumsal bir politikanın uzantısı ya da bu politikanın daha da ileri götürülmesine yönelik olarak 1. paragrafta belirtilen eylemlerin herhangi bir sivil topluluğa karşı müteaddit kereler yapılması anlamına gelir;
- (b) “Toplu yok etme”, nüfusun bir bölümünü yok etmek amacıyla, yiyecek ve ilaca erişimden mahrum bırakmanın yanı sıra yaşam koşullarını kasten kötüleştirmeyi de içerir;
- (c) “Köleleştirme”, kadın ve çocuklar başta olmak üzere, bir kişi

üzerinde sahiplik hakkına dayalı yetkilerin, insan ticareti dahil kullanılması anlamına gelir;

(d) “Nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli”, uluslararası hukukta izin verilen gerekçeler olmaksızın, bir yerde hukuka uygun olarak ikamet eden insanların zorla yerlerinden edilmeleri ya da başka zorlayıcı fiillerle yer değiştirilmeleri anlamına gelir;

(e) “İşkence”, hukuksal yaptırımların doğasına ve buna bağlı olarak kaynaklanan acı ve ıstırap hariç olmak üzere, gözaltında bulunan veya sanığın gözetiminde bulunan bir kişinin, fiziksel ya da zihinsel olarak şiddetli acı veya ıstırap çekmesini bilerek sağlama anlamına gelir;

(f) “Zorla hamile bırakma”, uluslararası hukukun ciddi bir şekilde ihlali veya bir topluluğun etnik bileşimini değiştirme amacıyla, bir kadının arzusu olmadan zorla hamile bırakılması anlamına gelir; ancak bu tanım, hiçbir şekilde hamileliğe ilişkin ulusal yasaları etkileyecek şekilde yorumlanamaz;

(g) “Zulüm”, bir grubun veya topluluğun, kimliğinden dolayı, uluslararası hukuka aykırı olarak, temel haklardan ağır bir şekilde mahrum bırakılması anlamına gelir;

(h) “Apartheid (Irk ayrımcılığı) suçu”, bir ırkın, başka bir ırk grubu veya grupları üzerinde, sistematik hakimiyet ve baskı kurmaya yönelik kurumsal bir rejim çerçevesinde ve bu rejimi koruma amacıyla işlediği ve 1. paragrafta sözü edilen insanlık dışı fiiller anlamına gelir;

(i) “Kişilerin zorla kaybedilmesi” bir devlet veya siyasi bir örgüt tarafından ya da onların yetkisi, desteği ve bilgisi dahilinde, kişilerin gözaltına alınması, tutuklanması veya kaçırılmasını takiben, bu kişilerin uzunca bir süre, kanun korumasından uzak tutulması amacıyla, nerede oldukları ve akıbetleri hakkında bilgi vermeyi reddetme ve bu kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları bilgisini inkar anlamına gelir;

3. Bu Statü'nün amacı bakımından “cinsiyet” toplumsal bağlamda, kadın ve erkek olmak üzere iki cinse atıf yapmaktadır. “Cinsiyet” terimi, yukarıda açıklanandan başka bir anlam taşımamaktadır.

Madde 8

Savaş Suçları

1. Bir plan veya politikanın ya da bu tarz suçların geniş çapta işlenmesinin bir parçası olarak işlenmesi başta olmak üzere, Mahkeme'nin savaş suçları üzerinde yargı yetkisi vardır.

2. Bu Statü'nün amacına uygun olarak, "savaş suçları" şu anlamlara gelir:

(a) 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin çok ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı aşağıdaki fiiller:

- i) Kasten öldürme;
- ii) Biyolojik deneyler dahil işkence veya insanlık dışı muamele;
- iii) Vücuda veya sağlığına kasten büyük ıstırap verme veya ciddi yaralamaya sebep olma;
- iv) Askeri gereklilik olmadan, yasadışı ve keyfi olarak mülkiyetin yaygın yok edilmesi veya sahiplenilmesi;
- v) Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, düşman devlet silahlı kuvvetlerinde hizmet etmeye zorlanması;
- vi) Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, kasti olarak adil ve olağan yargılanma hakkından yoksun bırakılması;
- vii) Hukuka aykırı sürgün ya da nakletme ya da hukuka aykırı alıkoyma
- viii) Rehin alma.

(b) Uluslararası hukukun mevcut sistemi içerisinde, uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanabilir yasa ve geleneklerin diğer ciddi ihlalleri, yani, aşağıdaki fiillerden herhangi birisi:

- i) Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivil bireylere ya da sivil nüfusa karşı kasten saldırı yöneltilmesi;
- ii) Askeri olmayan, yani askeri maksatlı olmayan sivil hedeflere karşı kasten saldırı düzenlenmesi;
- iii) Uluslararası silahlı çatışmalar hukuku çatısı altında, siviller ya da sivil nesnelere sağlanan korumadan yararlanma hakları olduğu sürece, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre, barış gücü ya da insani yardıma tahsis edilmiş görevli personel, tesis, malzeme, birlik veya araçlara kasten saldırı yöneltilmesi;
- iv) Tahmin edilen somut ve doğrudan askeri avantajlara kıyasla, aşırı

olacak şekilde, sivillerin yaralanmasına veya ölmesine veya sivil nesnelerin zarar görmesine yol açacağı ve geniş çapta, uzun vadeli ve ağır bir biçimde doğal çevreye zarar vereceğinin bilincinde olarak saldırı başlatılması;

v) Savunmasız veya askeri hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri veya binaların bombalanması veya bu yerlere herhangi bir araçla saldırılması;

vi) Silahını bırakmış, kendisini savunma araçlarından yoksun ve isteğiyle teslim olmuş bir askeri öldürme veya yaralama;

vii) Teslim bayrağını, Birleşmiş Milletler veya düşman bayraklarını, askeri rütbelerini ve üniformalarını, yine aynı şekilde Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini, uygunsuz şekilde kullanarak ölüme veya ciddi yaralanmaya sebebiyet verme;

viii) İşgalci devletin kendi sivil nüfusunun bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi veya işgal edilen topraklardaki nüfusun tamamının veya bir kısmının bu ülke içinde veya dışında sürülmesi veya nakli;

ix) Askeri amaçlı olmaması koşuluyla din, eğitim, sanat, bilim veya yardım amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere ve hasta ve yaralıların toplandığı yerlere kasten saldırı düzenlenmesi;

x) Karşı tarafın hakimiyeti altında bulunan kişilerin tıp, diş veya hastane tedavisi gerekliliği olmadan, kişisel çıkarlarına aykırı bir şekilde ölüme yol açabilecek veya sağlığı ciddi tehlikeye düşürebilecek nitelikte tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulması veya fiziksel sakatlanmaya maruz bırakılması;

xi) Düşman ulus ya da orduya bağlı bireylerin haince öldürülmesi veya yaralanması;

xii) Merhamet gösterilmeyeceğini ilan etme;

xiii) Savaşın gereklilikleri el koyma veya imha etmeyi zorunlu kılmadıkça düşman mülkiyetinin imha edilmesi veya bu mallara el konulması;

xiv) Düşman taraf uyruklu kişilerin, mahkemelerdeki hak ve eylemlerinin ortadan kaldırıldığını, askıya alındığını veya kabul edilemez olduğunu ilan etme;

xv) Düşman taraf uyruklu kişileri, savaş başlamadan önce savaşan tarafın hizmetinde bulunmuş olsalar bile kendi devletlerine karşı savaş hareketlerinde yer almaya zorlama;

xvi) Saldırı sonucu ele geçirilmiş olsa bile bir kenti ya da yeri

yağmalama;

xvii) Zehir veya zehirli silahların kullanılması;

xviii) Boğucu, zehirli veya diğer gazlar ile benzeri sıvı, malzeme veya cihazlar kullanılması;

xix) Çekirdeği tam kapatmayan veya yarararak ayrılan mermiler gibi insan vücuduna kolayca giren veya vücutta parçalanan mermi kullanılması;

xx) Gereksiz yaralanmaya veya ıstıraba yol açan veya 121 ve 123. maddeler hükümlerine uygun olarak bu Statü'ye bir ek şeklinde dahil edilmesi ve geniş yasaklamaya tabi olması halinde, kendiliğinden ve ayırım yapmadan uluslararası savaş hukuku ihlalleri oluşturan silah, mermi, malzeme veya savaş yöntemleri kullanılması;

xxi) İnsan onuruna hakaret eder nitelikte, özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü davranışlar;

xxii) 7.maddenin 2(f) paragrafında tanımlandığı gibi ırza geçme, cinsel köleleştirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri'ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması;

xxiii) Belli noktaları, alanları veya askeri güçleri askeri operasyonlardan muaf tutmak için, bir sivilin veya diğer korunmuş bir kimsenin varlığının kullanılması;

xxiv) Uluslararası hukuka uygun bir şekilde, Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini kullanan binalara, malzemeye, sağlık ve ulaşım birimlerine kasten saldırı düzenlenmesi;

xxv) Cenevre Sözleşmeleri ile sağlanan yardım malzemelerini bilerek engelleme dahil olmak üzere, yaşamları için vazgeçilmez maddelerden mahrum etmek suretiyle sivillerin aç bırakılmasının, bir savaş yöntemi olarak kullanılması;

xxvi) 15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması;

(c) Uluslararası nitelik taşımayan bir silahlı çatışmada, 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin müşterek 3. maddesinin ciddi ihlalleri; yani, çatışmalarda aktif olarak yer almayan kişilere, silahlarını bırakmış silahlı kuvvetler mensupları dahil hastalık, yaralanma, tutulma veya herhangi bir nedenle çatışma dışı kalmış (hors de combat) kişilere karşı işlenen aşağıdaki fiiller:

i) Yaşam hakkına ve kişiye karşı şiddet, özellikle her türlü öldürme,

sakat bırakma, zalimane muamele ve işkence;

ii) İnsan onuruna hakaret eden, özellikle aşağılayan ve küçük düşürücü davranışlar;

iii) Rehin alma;

iv) Kanuna dayalı ve gerekliliği genel kabul görmüş hukuksal güvencelere sahip, olağan bir mahkeme kararı olmadan cezalandırma ve infaz;

(d) Paragraf 2 (c) uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara uygulanır ve dolayısıyla gösteriler, münferit ve zaman zaman meydana gelen şiddet hareketleri veya benzer nitelikteki diğer fiiller gibi iç karışıklıklar ve gerginliklere uygulanmaz.

(e) Mevcut uluslararası hukuk çerçevesinde, uluslararası karakterde olmayan ancak silahlı çatışmalarda uygulanabilir hukukun ve teamüllerin diğer ciddi ihlalleri; yani aşağıdaki eylemlerden herhangi biri:

i) Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivillere karşı veya sivil nüfusa karşı kasten saldırı düzenlenmesi;

ii) Uluslararası hukuka uygun bir şekilde Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini kullanan personele, malzemeye, tıbbi birimlere ve nakliye araçlarına kasten saldırı düzenlenmesi;

iii) Silahlı çatışma hukukuna göre, sivillere ve sivil nesnelere sağlanmış korumaya hak kazanmaları şartıyla, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne uygun bir şekilde insani yardımda veya barış gücü görevinde bulunan personele, tesislere, malzemeye, birimlere veya araçlara karşı kasten saldırı düzenlenmesi;

iv) Askeri amaçlı olmaması koşuluyla dini, eğitim, sanat, bilim veya hayır amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere ve hasta ve yaralıların toplandığı yerlere bilerek saldırı düzenlenmesi;

v) Saldırı sonucu ele geçirilmiş olsa dahi, bir kenti ya da yeri yağmalama;

vi) 7.maddenin 2(f) paragrafında tanımlandığı gibi irza geçme, cinsel köleleştirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri'ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması;

vii) 15 yaşından küçük çocukların, ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması;

viii) Çatışmadan kaynaklanan nedenlerden dolayı, sivillerin güvenliği veya askeri nedenler gerektirmedikçe sivillerin yer değiştirilmesi talimatı verilmesi;

ix) Karşı tarafın savaşı haince öldürme veya yaralama;

x) Merhamet gösterilmeyeceğini ilan etme;

xi) Karşı tarafın hakimiyeti altında bulunan kişilerin tıp, diş veya hastane tedavisi gerekliliği olmadan, kişisel çıkarlarına aykırı bir şekilde ölüme yol açabilecek veya sağlığı ciddi tehlikeye düşürebilecek nitelikte tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulması veya fiziksel sakatlanmaya maruz bırakılması;

xii) Savaşın gereklilikleri el koymayı veya imha etmeyi zorunlu kılmadıkça düşman mallarının imha edilmesi veya bu mallara el konulması;

(f) Paragraf 2 (e), uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara uygulanır ve dolayısıyla gösteriler, münferit ve zaman zaman meydana gelen şiddet hareketleri veya benzer nitelikte diğer fiiller gibi iç karışıklıklar ve gerginliklere uygulanmaz. Bir devletin toprakları dahilinde, hükümet kurumları ile organize silahlı gruplar arasında ya da bu grupların kendi aralarında meydana gelen uzun süreli silahlı çatışmalarda uygulanır.

3. 2 (c) ve (d) paragraflarındaki hiçbir ifade, bir hükümetin, devlet dahilinde kanun ve düzeni sürdürme, yeniden kurma veya devletin birliğini ve toprak bütünlüğünü tüm yasal araçlarla koruma sorumluluğuna etki etmez.

Kaynakça:

* Address to the United Nations General Assembly; Judge Philippe Kirsch President of the International Criminal Court; 1 Kasım 2007

* Daniel C. Prefontaine; The Proposed International Criminal Court; International Centre For Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 1996

* Doç. Dr. Faruk Turhan; Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Uluslararası Suçlar; Süleyman Demirel Üniversitesi

* Eleventh Diplomatic Briefing of the International Criminal Court ; Lahey , 10 Ekim 2007

* Entrenching Impunity; Government Responsibility for International Crimes in Darfur; Human Rights Watch; Aralık 2005

* From Nuremberg to The Hague, The Road to the International Criminal Court; Nuremberg Human Rights Centre with the Goethe Institute; 2006

* ICC Official Factsheets;
ICC-PIDS-FS-01-002/07_En;
ICC-PIDS-FS-02-001/07_En
ICC-PIDS-FS-03-002/07_En;
ICC-PIDS-FS-04-003/07_En;

* Making The International Criminal Court Work; Human Rights Watch ; 2001

* Mike Crawley; Journalist's guide to the International Criminal Court; Institute for Media, Policy and Civil Society; 2002

* Nathan J. Miller; Independence In The International Judiciary;

Project on International Courts and Tribunals; 2002

* Peter T. Burns; Aspect Of Crimes Against Humanity and the International Criminal Court; International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy; 2007

* Pierre Hazan; Victims' Guide To The International Criminal Court; Reporters Without Borders - Damocles Network; 2003

* Roy Gutman, David Rieff Anthony Dworkin (Ed.); Crimes Of War 2.0; W. W. Norton; Kasım 2007

* The International Criminal Court: How Non-governmental Organizations Can Contribute To the Prosecution of War Criminals; Human Rights Watch; Eylül 2004

* Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi, (çev. Gülay Arslan), Kapasite Geliştirme Derneği, Ankara, Aralık 2006

* Update On The International Criminal Court; International Centre for Criminal Law Reform & Criminal Justice Policy (ICCLR) ;2002

* Yusuf Aksar; Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku; Seçkin Yayınevi; 2003

* Yusuf Aksar; Uluslararası Suçlar, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yeni Türk Ceza Kanunu; Makale; Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi; www.asam.org

* William Schabas; Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş, Çev. Gülay Arslan; Uluslararası Af Örgütü; 2008

İnsan Hakları Gündemi Derneği

ANKARA

Güniz Sok. 38/8 06700 Kavaklıdere-

Ankara/TÜRKİYE

Tel: 0312 428 06 10-11

Fax: 0312 428 06 13

www.rightsagenda.org

İZMİR

859 Sok. No:4/605 Soğutlü İşh.

Ahmetağa Mah. 35250 Konak-Izmir/

TÜRKİYE

Tel: 0232 489 55 28

Faks: 0232 489 70 39

DIYARBAKIR

Lise Cad. 1. Sok. Güneş Plaza,

Kat:3/9 Diyarbakır/TÜRKİYE

Tel:0412 228 79 42

Faks: 0412 228 79 36

Yönetim Kurulu

Başkan

Orhan Kemal CENGİZ

Genel Sekreter

Hakan ATAMAN

Sayman

Ayça ULUSELLER

Üyeler

Özlem YILMAZ

Osman YURT

Yedek Üyeler

Tahir ELÇİ

Yakup Levent KORKUT

Yılmaz ENSAROĞLU

Şehnaz LAYIKEL

Gülçin Aktunç HASİPEK

Denetleme Kurulu Asil

Tuncer FIRAT

Cengiz KARATAŞ

Bülent Ecevit NADAS

Denetleme Kurulu Yedek

Ebru ENGİNDENİZ

Ali Emrah BOZBAYINDIR

Nalan ERKEM

Aktif Üyeler

Mehmet Nur TERZİ

Ahmet Faruk ÜNSAL

Zahide Beydağ Tıraş ÖNERİ

Ville FORSMAN

Salih EFE

Ayça ULUSELLER

Orçun ULUSOY

Bekir Berat ÖZİPEK

Özgün Emre SORKUN

Pırl ERÇOBAN

Utku KILINÇ

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ DERNEĞİ

İnsan Hakları Gündemi Derneği (İHGD), ulusal ve uluslararası alanda faaliyet göstermek üzere, Türkiye'nin değişik bölgelerinden gelen insan hakları savunucularının katılımı ile 2003 yılında İzmir'de kurulmuştur.

İnsan haklarının her türlü siyasi ideoloji ve dünya görüşünün üzerinde bir değer olduğunu kabul eden İHGD, hakların ilerletilmesinin ancak sorunların kaynağına ilişkin gerçek bir kavrayışın geliştirilmesi ve somut çözüm önerilerinin uygun taktik ve stratejiler kullanılarak hayata geçirilmesiyle mümkün olabileceğine inanmaktadır.

Her türlü şiddeti kategorik olarak reddeden İHGD, hak ihlallerinin temel failinin devletler olduğunun bilincinde olmakla birlikte, silahlı muhalif gruplar tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerine de eşit derecede karşı durmaktadır. Failini ya da mağdurunu dikkate almaksızın tüm hak ihlallerini hedef alan İHGD, bağımsız ve tarafsız duruşuyla kamu vicdanını hak ihlallerine duyarlı kılacak, toplumun örnek alabileceği bir model oluşturmayı amaçlamaktadır.

Derneğin Çalışma Alanları ve Yöntemleri

İHGD tüm insan hakları kategorilerini kendi çalışma alanı içinde görmekle birlikte, dönemsel olarak belli haklar ve ihlaller üzerinde yoğunlaşmaktadır.

İHGD, işkence, ifade hürriyeti v.d gibi Türkiye'nin kadim insan hakları sorunlarının yanı sıra azınlık hakları, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi Türkiye için nispeten yeni konuları da çalışma alanı içinde görmektedir.

Sorunları evrensel insan hakları değerleri açısından ele alıp kendi çözüm önerilerini içeren tematik raporlar hazırlayan İHGD, raporlarını Türkiye'nin tarafı bulunduğu uluslararası yapılara sunmanın yanı sıra, Türk hükümetleri nezdinde de lobi faaliyeti yürütmektedir.

Türkiye'de mevcut insan hakları örgütleriyle yakın bir dayanışma içinde olan İHGD, gerek kendisinin kurduğu ve gerekse kurulmuş bulunan koalisyonlara katılmak suretiyle insan hakları aktivizminin güçlenmesi için diğer örgütlerle deneyim ve görüş alış verişini içindedir.

İHGD ürettiği taktik ve stratejileri gerek Türkiye'de gerekse başka ülkelerde faaliyet gösteren örgütlerle paylaşarak tecrübelerin ortaklaşmasını sağlamak için çaba harcamaktadır.

İHGD hazırladığı eğitim programlarıyla, insan hakları alanındaki yeni gelişmeleri Türkiye'de ve diğer ülkelerdeki insan hakları savunucularının bilgi ve değerlendirmesine sunmak için çalışmaktadır.

İnsan Hakları Gündemi Derneği